DE VARIO BONONIÆ STATV

AB EA CONDITA VSQ. AD

ANNVM

M.D.C.XXV

BARTHOLOMÆVS DVLCINVS

AB HISTORICIS CONQVISIVIT

ET IN HVNC CONTEXTVM

REDEGIT

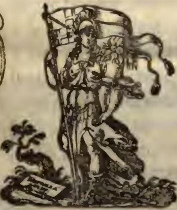
DE VARIO
BONONIAE
STATV

Ab ea condita vsq; ad annum 1625.

BARTHOLOMAEVS
DVLCINVS,

AB HISTORICIS CONQVISIVIT

Et in hunc contextum redegit.

BONONIAE, M. DC. XXVI.
Apud Hæredes Ioannis Rossij. Superiorum permissu.

VRBANO OCTAVO PONTIFICI
Optimo Maximo.

EXILES historiarum fauos in dulci patriæ alueario apicula elaboraui. Hos Beatissime Pater, ad Vrbanitatis tuæ cõspectum admissus primoribus labijs degustandos porrexi. Diu intra studioli mei cancellos neglecti, tanquam pubescentis vel partus, vel labor ætatis, tua benignitate cõniuente, fidenter nescio, an audacter, ad sanctissimos pedes reuertuntur. Variæ statuum mutationes, multi principatuum ortus, multiq; interitus vti coronæ tibi variæ in vnum confluunt regnum, ac sacrum irradiant caput, in vnam tandem conuenere stabilitatem, atq; in Ecclesiæ sinu feliciter conquiescunt. Dum

igitur

igitur præteritorum temporum monumenta euoluo, Italicarum, nostrarumq; rerum inconstantia occurrit: tuo firmandam auspicio intendo, nostrarumq; rerum summam summo rerum custodi dicandam non indecorum putaui. Oestrorum pungentia spicula fugiens ad Apum regem confugio. Absit igitur inuidorum aculeus, atq; in his mutationibus perlustrandis inuidos mutent animos. Tu verò Beatissime Pater, qui olim hanc patriam gubernando sapientissime rexisti, nuncq; sanctissime imperando custodis, eiusdem Vrbis dum sanctissimis subnititur pedibus, motus, ac status legendo dilige, meq; paterno, quo dignaris affectu, complectere.

Sanctitatis tuæ

Humillimus, & addictissimus seruus

Bartholomæus Dulcinus Canonicus Bononiensis.

D. Io. Petrus Moneta pro Illustrissimo Card. Archiepisc.

Imprimatur

F. Hieron. Onuphr. pro Reuerendiss. P. Inquisit. Bonon.

DE VARIO BONONIÆ STATV

Ab ea condita vsq; ad annum. 1625.

VRBEM Bononiam à principio Etrusci Reges habuere. ante Romam conditam, annos centum amplius Etruscorum vetustissimus rex Felsinus condidit; ab eo Regiæ maiestatis splendore decorata, Felsina vocitari cœpta est. Inde à Bonio Felsinum secuto Bononia dicta. Etruscos enim multarum coloniarum authores, & solos in Italia vetustissimos, ac aureo seculo natos satis cõpertum est, à quibus aras, ritus, diuinationes, colonias, & disciplinas priscam habuisse Italiam, clariorum consen-

ſu virorum maxime elucet initio ſumpto à prima eorũ Tetrapoli dicta Etruria, á quibus illos Romani Etruſcos cognominarunt.

Vigebat in eis ſummum atq; honeſtum illud in regibus ſtudium, fines Imperij tueri magis quam proferre, ideo non tam latis adiungendis regionibus imperia propagare, quam deſertas regiones nouis oppidis augere illis mos fuit, vnde Claternam, ac Fauẽtiam conſtruxere. Hos ad regale faſtigium non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio prouehebat, & cũ populi nullis legib⁹ tenerẽtur, eorũ arbitria pro legibus erãt.

Sub horum igitur ac ſucceſſorum Etruriæ regum paterno regimine permanſit Bononia, quouſq; Galli nouas quęrẽtes ſedes, alijs, atq; alijs itineribus patefactis, regnante Romæ Tarquinio Priſco, cœpere alpes traijcere pernitioſo Nini Aſſyriorum regis exemplo, qui veterem, & quaſi auitum gentibus morem, quo intra ſuam cuiq; patriam regna finiebantur, noua Imperij cupiditate mutauit. Tunc enim à Gallis Boijs pulſis inde

Anno ab Roma condita. CL.

Etruſcis

Etruſcis eſt occupata. Quorum poteſtas tan diu valuit, quandiu Romani domitis proximis, cum acceſſione virium fortiores ad alios tranſiere, & proximis victorijs vſi ſunt pro inſtrumento ſequentium. Id enim temporis à Marco Marcello conſule domiti ſunt, multisq; inde prælijs deuicti, P. Naſicæ conſuli deditionẽ fecerunt, ac ſedibus iã à P. Dolabella conſule pulſi, funditus interierunt. Iuſto diuinæ prouidentiæ iudicio, vt qui aliorum fines vſurpando, & populos ſibi non moleſtos & ad reſiſtendum rudes ſola regni cupiditate conterendo grande latrocinium commiſit, videat à ſe regiè ablata in triumphis deferri. CDLXX.

Victis, ac profligatis bello Gallis, totaq; regione hac in Prouinciæ formam Togatæ Galliæ indicto nomine redacta, ad eam regendam quotannis prætorem cum Imperio miſere Romani, qui ius diceret, & conuentus haberet, conuentui vero agendo ipſa eſt deſtinata Rauenna maritimam ipſius loci commoditatem ſecuti, eodemq; tempore Bono-

DLXIV. niam colonia primum deducta est, quare ciuibus in hunc modum referta Romanis, latino vti sermone & ipsa cœpit, atq; ita Bononienses quoq; ciues Romani effecti (quo nihil florenti ere Romana insignius habebatur) & quantum ex veteribus colligi monumentis potest, maiorumq; firmauit auctoritas in Stellatinam tribum ascripti.

DCLIV. Interea vero dum Bononia populo Romano coloniæ retento nomine subiecta est, libera quidem, sed vectigalis perinde ac reliqua Italia fuit, ab hostibus tamen quieta, nisi quatenus bellis ciuilibus Romanis vniuersa regio fuit infesta, vt Syllæ, & Mari j, Catuli, & Lepidi, & quod omnium clarissimum fuit, post necem Cęsaris D. Bruti, & Marci Antoni j. In his tamen rerum perturbationibus, eo se non minimo sustentare solatio Bononia potuit, quod nobilissimo triũ virum Reipublicæ constituendæ colloquio est insignita, in quo M. Lepidus, M. Antonius, & C. Cæsar Octauianus Romani Imperi j prouincias inter se diuiserunt, quod in Insula

ſula Lauinij amnis factum eſſe ſcribit Appianus, & Dio. Qui fluuius ex proximis Apennini collibus, AEmilia via quinq; millia paſſuum ab vrbe diſſecta, in Rhenum delabitur. Quin etiam cum Triumviri veteranos milites in colonias deducerent, præter cæteras Bononiam deduxit Antonius. Itaq; quod Bononienſes pro clientelæ iure officia omnia deberent Antonio, Cæſar poſtremum illi bellum illaturus, Bononienſibus (Suetonio teſte) publicè gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus ſuis. Atq; eo quidem pacto res Bononienſium ſe ſe ipſi habebant, dum libera Romana Reſpublica fuit, vſq; ad annum DCC
Vrbis 722. quo C. Octauianus deuicto ad XXII.
Actium Antonio, Imperio præeſſe Romano Imperatoris, atq; Auguſti nomine ſumpto, incœpit. Re igitur Romana ad Auguſtum Imperatorem, ac ſucceſſores eius traducta, cum totam Italiam in XII. regiones diuideret, octauam Galliam Ciſpadanam vocauit, eamq; in duas regiunculas AEmiliam, & Flaminiam à Placentia Bononiam, à Bononia

 Arimi

Ariminum vsq; distribuit, Metropoli Rauenna relicta, ad quam etiam Classem ad Superi maris tutelam collocauit, & Aemiliam viam ab Arimino Bononiam, à Bononia Placentiam vsq; perduxit.

Quin etiam populis, qui cum Antonio senserat, deletis, & oppida, & agros eorum militibus, qui sub se, & Lepido, Antonioq; meruerant, assignauit, atq; ex ijs colonias duodetriginta constituit. Ex quibus vna, teste Plinio, Bononia fuit. Quas operibus, ac vectigalibus publicis multis modis auxit, eum iure, ac dignatione Vrbi quodamodo pro parte aliqua adæquauit, excogitato scilicet genere suffragiorum, quæ de Magistratibus vrbicis decuriones colonici in sua quisque colonia ferrent, vt sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Italiam porro administrandam consulibus, & Prætoribus tribuit, & omni onere tributorum leuauit.

DCC XXII.

Hanc autem tum Italiæ, tum Imperij totius Romani tranquilitatem, Annumq; 4 r.

eius Imperij. Christi ortus mire auxit illustra uitq;cum in censu Romani Orbis octauo Calendas Ianuarij, Cn. Cornelio Lentulo,& M. Valerio Meſſalino conſulibus, ab Vrbe condita ſeptingenteſimo quinquageſimo primo. Olympiadis centeſimo nonageſimo quarto anno ſecundo Bethlehē paruo in oppido in lucem ex Maria Virgine fuerit editus immortalis Deus, mortali carne veſtitus, vt genus humanum, primi parentis ſcelere funeſtatum, mortuumq; ſuo mactato corpore ab interitu liberaret. Sub hac igitur Romani Imperij felicitate Bononia perſtitit, quouſq; ipſi dignitate,& armis Italiam ab exterarum gentium incurſionibus tueri valuere.

Anno à Christo nato. 15

34

Per quæ tempora ab externis armis quieſcente Italia, non tamen obſcura fuit Bononiæ memoria, nam magis Neronis tunc probi, ac ſummæ ſpei adoleſcentis eloquentia, ac laude,& mirifica Claudij Imperatoris benignitate claruit, qui pro ea reſtituenda clariſſimorum teſtimonio virorum centies ſeſtertium ipſius rogatu elargitus eſt, quam incendio

68

dio quo conflagrauerat, & carbonibus qui-
bus denigrata fuerat. Et quod summos
oratores, eximiosque poetas clara dicen-
di suauitate insignes tulerit, pręcipuaque
soli feracitate, ac lapidum specularium præ-
stantia fuerit celebrata, quam quod præsen-
tia Vitelli Imperatoris immanissimæ volup
70 tatis ludorum Circensium sit nobilitata fer-
uore; sed clarissima ex eo euasit, quod Sacra
iam aqua, ad abluenda crimina, fruendamq;
simul sempiterni auram æui abstersa, in recta
Christianæ religionis ascitæ disciplina prælu
284 xit, purpureoq; etiam nobilissimorum Marti
rum illustrata splendore.

Verum post Romani Inperij fractas opes,
cum Roma Gothorum irruptione, agentium
sub Rege Alarico impetu magnæ cladis sit
euersa, simulq; Italia, & pręcipue pars hæc cui
Galliæ Togatæ nomen inditum est, Gothicæ
ac Longobardicæ dominationis rabiem, ac
sęuitiam sit passa. Ita Bononia regionis infe-
licitate tracta, in horum ditionem Barbaro-
401 rum peruenit. Harum autem calamitatum

initium

initium annus Christi quadringentesimus primus attulit, eo enim anno Radagasus Visigothorum Rex homo omnium immanissimus, cum ducentis armatorum millibus in Italiam repentino incursu irrupit, verum à Stilicone belli duce, Honorij q; socero arma to occurente, dum Romam infestus contenderet, vna cum vniuerso exercitu in Etruria ad Fesulas est profligatus, imminentem itaq; Italiæ cladem Stilico distulisse magis, quam propulsasse visus est, Nā post annos nouem, Theodosio Iuniore, Alaricus cum nouis Visigothorum copijs in Italiam venit, atq; per AEmiliam igne, ferroq; omnia miscens, Stilicone deuicto, Romam peruenit, eamq; primus post Gallos cępit, ac direptam multis locis illato incendio deformauit. Honorio iam pridem Rauennæ commorantę, neq; armis neq; consilio satis firmo, qui tantam incumbentium malorum vim perferre, tantamque tempestatem sustinere armorum posset.

Verum in tanta militari immanitate, ac hostili furore illud clementiæ apparuit; edi

B cto

cto promulgante Alarico, vt sanguini, direptioniq; quoad fieri posset parceretur, quod magis eo extincto præstitit Athaulphus nobilissimus Gothorum Rex Gallæ Placidiæ Catholicæ piæq; vxoris, ac inclitæ famæ mulieris precibus summopere fatigatus. Verum
450 Italia præcipiti lapsu declinante, tertia iam Barbarorum irruptione vexata, quasi exitiabili quodam fulmine icta ingentem plagam accepit. Sęuissimus enim, atque truculentissimus omnium tyrannus Attila, maximo Hunnorum exercitu ex Pannonia adducto in Italiam introrupit, atq; Aquileia per triennium obsessa, ac tandem expugnata, & Mediolano, Ticinoq; euersis Romam infesto cursu iter intendit; verum à Leone Pontifice exoratus haud vltra progressus in Panno niam se recepit. post quadriennium vero cum occiso Valentiniano, Maximus cædis eius auctor occidentis arripuisset Imperium, Gensericus ab Euxodia Valentiniani, quondam vxore, quam Maximus per vim sibi copulauerat, ex Africa occulte accitus cum maximis

mis Vandalorum copijs ad Vrbem classe accessit, spreuitq; impius Rex summi Pontificis congressum, atq; imparatã Vrbem aggrediẽs grandi immanitate diripuit insigniq; præda onustus Roma desolata in Aphricam redijt & ita alternis depopulationibus, atq; excidijs infelix Italia fatali ordine per partes lacerata & deformata fuit: tantæ adeo eius opes erant, vt à pluribus nationibus diripi eas semel, atq; iterum eodem seculo oporteret.

Maximo inde eodem anno à suis occiso, vt paucorum annorum, sic exiguarum viriũ Imperatores fuerunt, cum per tumultũ Italicos ferè aut necarentur, aut per vim abdicare compellerentur. In Orestem Patricium 473 tandem qui Nepotem imperio spoliauerat res Imperij peruenerunt, Rauennamq; ingressus pertentatis ciuium animis iam satis ad Imperium aspirantibus, copias sistit. Augustuloq; filio Rauennatum tumultu imperatore declarato, Nepotem ab Italia fugat, & Imperij sedem Rauennæ figit.

Romani ab Imperatoris electione, ac se-

de ab Oreste, & Rauennatibus elusi, nuntios ad Nepotem in Dalmatiam mittunt, renunciantes se indigne ferre, Rauennates sibi ab Oreste prælatos, & se ipsos contemptui habitos esse, quare communem iniuriam vlcisci studeat. Nepos nihil spei in orientalibus principibus inter se dissidentibus esse cernẽs, in Pannoniam ad Odoacrem Herulorum Ducem ire iubet, addens litteras, & preces ne Romanorum postulata abnuat, ne ue potiũdi Imperij occasionem relinquat; cum puero Imperatore, Duceq; proditore, Italis inuiso, non tam bello, quam itineris, atq; aduentus celeritate dimicandum esse.

Odoacer cui in adolescentia apud Athilam militanti, nota Italia fuerat, nuntijs auditis in spem Imperij euectus, solicitatisq; Herulis in Pannoniæ finibus magnas copias parat, ac se se ducem ad inuadendam Italiam illis gentibus præstat. Itur in Germaniam nemine obsistente, deinde in Italiam per Aquileiæ fines irruitur. Panduntur Transpadanarum Vrbium portæ Herulis, omniaq; eorum rapinis

rapinis sine contradictione patent. Quare Odoacer aspirantis fortunæ beneficio vsus, AEmilia magna ex parte vastata, Romam versus iter arripuit, & cum Augustulus auxilij, atq; Consilij inops ad eum nuntium in Campaniam abiecta purpura secessisset, atq; vltro se imperio abdicasset, Romam ingressus à populo corona in capitolio ornatus confestim Rex Italiæ salutatus est, ac ita populus Romanus, qui pullulante olim patriciorum virtute regium nomen in suis ciuibus inuisum habuit, atq; aboleuit, vt populare sibi regimen constitueret, nunc mutato studio, eademq; virtute torpente, idem nomen in Herulo Duce instaurauit, atq; hoc modo 476
Roma ipsa Italici Imperij erigendi, ac etiam perimendi origo fuit Rauennatum irritata iniurijs. Sicq; infelix Italia suarum ciuitatũ ambitione diuisa, antiquo honore amisso, alienum iugum subijt, ac se perdendam ac deuorandam externis gentibus sciens, vidensq; tradidit, quæ autem inter tam diras calamitatum, bellorumq; procellas Bono-

nien

nienſium conditio fuerit, in maxima ſcriptorum egeſtate facillimum eſt ignorare, ſed hoc noſtræ videtur felicitatis, ſicut dura tot tyrannorum ſuſtinuiſſe Imperia illorum fuit virtutis.

Romano Imperio ita per arma in occidente deleto, ſicut cæteræ prouinciæ iactari bellorum fluctibus, ac ſęuis calamitatum perturbari procellis ſunt cœptæ. Ita in primis Italia opima potentiori præda futura, vetere amiſſa fortitudinis, ac rei bellicæ gloria, hoſtiles diuerſarum gentium irruptiones per annos amplius trecentos eſt paſſa.

Ex quo varia, atq; anceps Italiæ cognoſci fortuna poteſt, quæ cum virtute Romanorum vniuerſum quondam Orbem terrarum Imperio eſſet amplexa, miſera tamen quadam inſequentium calamitate ſeculorum non Imperio ſolum, ſed omni etiam dignitate ſpoliata diu ita iacuit, vt per multos annos nihil aliud, quam ærumnarum, ac doloris plena ſuam lugere, conditionem ſit viſa, quouſque tandem è longo quaſi ſomno excitata, vete-

res resumere animos, & pristina repetere iura veteris scilicet memor decoris, atq; potentiæ cępit. Neq; enim Odoacer, qui nimia felicitate ipsius dominatum, Regnumq; adeptus erat diu tenere potuit, sed potentiori cedere hosti coactus, breui vna cum Imperio vitam amisit. Is fuit Theodoricus Ostrogothorum Rex, qui cum á Zenone tum orientis Imperatore magnis precibus impetrasset, Italiam sibi in Regnum designari, in eam magnis instructus copijs euasit, victoq; Odoacre Rege Italiæ regnum occupauit, Rauenna 493
Imperij sede, aliorum imitatione electa, diuino potius, quam humano consilio, vt Italicũ Regnum iam ad externos translatum à Roma secederet, eiusq; secessu Roma ipsa liberior, aptiorq; fieret ad diuinum, humanũq; Imperium in Petri Apostoli Sede, ac Pontificatu coniungendum, stabiliendumq; Theodorico autem extincto, Amalasunta filia Athalaricum puerum ipsius nepotem ad regni fastigium extulit: Hic iustus euasit in primis, ac Pontificibus Romanis, quanquam

Arriano

Arriano imbutus errore, amicus, extat præclara adhuc eius apud Casſiodorum epiſtola, qua multis verbis Senatui Romano vetera Romanæ eloquentiæ, & iuris prudentiæ ſtudia commendauit, ac publicis earum artium profeſſoribus integra perſolui ſtipendia imperauit. Athalarico autem poſt octenniũ immatura morte ſublato, Amalaſunta Theodato regnum detulit. Qui primis regni annis Theodorici more ęquitate, & fortitudine præcelluit, ad extremum ita ingeniũ immutauit ſuum, vt & Amalaſuntæ, cuius conſilio egregio regebatur per ſcelus vitam ademerit, & Italiam adminiſtrare omni edito crudelitatis exemplo inſtiterit. Quo facto nouis in Italia, quę poſt quietura videbatur, bellis, tumultibusq; occaſionem aperuit. Nam Iuſtinianus Vandalis ex Africa, per Beliſarium virum rei bellicę peritisſimum, magna gloria & felicitate depulſis, Italiam ſibi ab impotenti Gothorum Imperio, & fæda Arrianorũ perfidia liberandam ſuſcepit, Belliſario cum ingentibus copijs in Italiam miſſo. Ceſſere

primo aduentu prospere Bellisario res. Nam subito non solum Neapolim, Romam, Spoletum, Perusiam, atq; Vrbinum recepit, sed omnes ferme etiam Liguriæ, Aemiliæ, & Flaminiæ ciuitates, initio deditionis à Mediola- 553
nensibus facto, atq; Ioanne, Iustinoq; Legatis Bononiam missis, vt proximas ciuitates in officio continerent, atq; à Gothorum impressione defenderent; ipse Vitigem virum excellentis virtutis, ac prudentiæ opinione præstantem, ab obsidione Romæ deiecit, & inde Rauennam in potestatem adduxit, neque multo post Italia varijs ducibus commendata, ingenti gloria parta discessit. Quietis inde insigni Bellisarij victoria rebus renouauit bellum Ildoualdus rex á Gothis in locum captiui Vitigis subrogatus. Verum ipso occiso, ac successore continuata morte absumpto, Totilas rem magno Italiç malo suscepit. Nam Aemilia, Flaminia, alijsq; prouincijs per arma receptis, tantum Iustiniano de amittenda Italiæ possessione metum iniecit, vt Bellisarium iterum in Italiam cum no-

uo copiarum militarium apparatu miserit. Verum ne ita quidem imminentem sustinere ruinam potuit. Nam Bellisarius cum classem Rauennam applicuisset, continuo duces cum parte copiarum ad recipienda Aemiliæ oppida misit. ex quibus Vitalis magna Illyriorum manu secum adducta Bononiam, Gothico præsidio deditionem faciente, recuparauit, ac Totilæ exercitum aduersus se missũ egregiè, quanquam ad Illyrijs derelictus, sustinuit. Nam firma veteranorum manu, & lectissima equitum Bononiensium ala in i. si-
543 dijs collocata obuiam progressus primum occurentem excepit, deinde simulata fuga ad locum insidiarum adductum, conuersis armis fusum, fugatumq; concidit. Verum Totilas interea Romam obsedit, at tandem cũ Bellisarius grauissimo morbo implicitus opportunum afferre labentibus auxilium rebus non posset, propter summas omnium cibariorum angustias in potestatem redegit, atq; ea demum direpta, & incensa facile tam diræ calamitatis metu Bononiam cum magna Italiæ parte

liæ parte

liæ parte recepit. Theodorico igitur & ſucceſſoribus Gothorum Regibus, quantum in illa rerum perturbatione, calamitatumque ſqualore dici poteſt, ſummum in terrorem coniectis animis, paruit Bononia, Demum Iuſtiniano Imperatori, qui victis vario certamine Gothis, & ex ciſalpinis Regionibus pulſis per Narſetem, Italiam inuaſit, totaq; ſub ius, poteſtatemq; ipſius redacta, per eum adminiſtrare inſtituit, qui Ducis Italiæ nomine Iuſtiniani voluntatæ adſcito, eidem præeſſe ſummo cum Imperio exorſus eſt. 553

Ad quietem, ciuileq; otium ſpectare omnia videbantur redacta ſub potentiſſimi, eiuſdemq; iuſtiſſimi Imperatoris poteſtatem, ac ditionem Italia, cum repente præter ſpem, ac cõtra volũtatẽ omniũ initia eruperũt, quibus miſere per ducentos amplius annos ipſa eſt Italia cõflictata. Huic autẽ malo cauſam Sophia Iuſtini Imperatoris vxor attulit, quæ malè erga Narſetem animata poſt tredecim annos iam mortuo Iuſtiniano, Iuſtinum maritum, vt Narſetem ex Italia reuocaret, ſucceſ-

ſoremq; ſummitteret, varijs obiectis criminibus incitauit. Miſſus autem Longinus omnia prope, ſiue Imperatoris voluntate, ſiue propria libidine, vetera adminiſtrandæ Italiæ inſtituta mutauit. Nullus itaq; Longino adminiſtrante Senatorius ordo, nullaq; prouincialis præfectura, aut in Vmbria, Etruriaue, aut in Liguria, Neapoliue, aut alibi in Italia, vt aſſueuerat, fuit, ad quam maiorum rerum pondus, quod à iuſdicentibus explicari nequit, referri poſſet; ipſe deinceps Longinus Italici regiminis expers, neq; vbi de magiſtratu prouidendum, neq; vnde amouenda poteſtas eſſet, ſatis nouerat: neq; ſi nouiſſet ſolus omnino, vt homo erat, tanto oneri ſuffeciſſet ex qua quidem, rerum nouitate euenit, vt plures ciuitates exarchatus inſolentiam exoſę, magiſtratus à Longino petere neglexerint ſuoſq; ſibi rectores, ac Iudices populi auctoritate conſtituerint. Romam autem adeò de
568 ſpexit, vt Conſulum poteſtatem ſuſtulerit, & Senatum, Ducis eius, quem ipſe Rauennam mittebat, Imperio, auctoritatiq; ſubijceret;

ac Pontificem à Romano clero designatum Exarchi Iuditio confirmari voluerit; quæ cum omnibus grauia, tum Narseti, qui indignatione commotus, quod ipsi Imperium insigni cum contumelia indigno mulieris impulsu erat ereptum, doloris impatiens, atq; vltionis auidus, Alboinum Longobardorū Regem, cuius strenua vsus aduersus Gotthos nuper opera fuerat ad occupandum Italiæ Regnum exciuit Itaq, in hoc nouo rerum discrimine, gubernaculorum nouitate præcipiti lapsu collabente Italia, Alboinus è Pannonia, ect issimis Lōgobardorum, Saxonumq; contractis copijs per Aquileiæ campos in Italiam se intulit, atq; vno impetu præsidijs, & ciuitatibus deiectis, mox Longobardorum in Italia Regem se appellauit, atq; eodem Victoriæ impetu à Ticino Bononiam, à Bononia Romam omnia suæ ditionis effecit. Quo bello cum Bononia Longobardorum in potestatem concesserit, non nihil de illius incō- 570
modis potius licet existimare, quam certa veterum auctoritate asserere. Ab hoc enim tem

pore

pore Italia in duo longe inter ſe diuerſa Imperia diſtracta per ducentos annos propter inſaniam ipſorum Principum, vel dominandi libidinem, vel prauam religionis perfidiã miſerandum in modum eſt lacerata, vt prorſus neſcias, cum omnia interea iniuriarum, & cladium exempla in pontifices Romanos, Italasq; ciuitates ſint edita, plus ne Greci Imperatores deteſtanda impietate, an Longobardi Reges efferata libidine *Italicis* detrimenti rebus attulerint. adeo enim labente imperio barbaries ſtatim, & ſqualor omnia occuparunt, vt ipſa non antiquis ſolum inſtitutis, magiſtratibusq; nudata, ſed perpetuis etiam populationibus, belliſq; vaſtata, ac prodigioſis inſuper aquarum illuuionibus ſummis annonæ difficultatibus, & diris morborũ contagionibus deformata, ita ſit, quod miſerabile videatur, ſuimet quaſi oblita, cum peregrina ſonare omnia, cum in primis aliena quaſi lingua, ideſt latina vti deprauata inceperit, atq; omnino in exterarum, barbararumq; gentium mores, & inſtituta antiquę

omnis

omnis disciplinæ gloria obliterata concesserit, ita vt mirari maxime possit, qui Italicarũ rerum euentus à prima Gothorum irruptione vsq; ad Caroli magni aduentum contemplatus fuerit, cur in trecentorum & sexginta quinque annorum interuallo exterarum fere semper gentium regna, vel Imperia Italicis Prouincijs dominata fuerint, nemoque ex gente nostra in lucem venerit, qui dominia ab alienis eripere, sibi que vendicare ausus sit, cum prioribus, vt constat, seculis floruerint in Italia viri, non solum suæ, sed aliarum etiã nationum libertatis vindices, & assertores? sed ea non leuis causa fuit, quę à Gothis cœpta latius serpsit, armorum scilicet vsus Italis omnibus summo studio interdictus, telis è domibus ablatis, vt militiæ desuetudine imbelles fierent, ac imbecillitate torpentes exterorum iugum patientius ferrent, minimeq; ad imperium aspirarent, & si aliquos viros aut ingenio, aut potentia suspectos habuere exteri, aut ex suis ciuitatibus in remotiora loca religarunt, aut carceribus indicta causa,

aut

aut etiam morti destinarunt, vt Symmachi, sed præcipue Boethij Seuerini Romani patricij casus non obscure testatur, qui à Teodorici regis gratia decidens in præceps ruit, ex sola suspicione quod patriæ libertatem affectaret. Hinc factum est, vt neque Heruli sine Gothorum armis, neq; Gothi sine Longobardorum viribus, neq; Longobardi sine Francorum ope euelli ab Italia, depelliq; ab Imperio potuerint.

Sed nemo etiam miretur si prostratis Romani Imperij fascibus externa gens euecta ad Italicum regnum aliquádo fuit, illis olim nostratibus principibus regno ipso indignis. Nam Mauritius Imperator, cuius proprium erat Romam Italiamq; tueri, non solum eam deseruit, sed & præsidio denudatam Longobardis prope modum in prædam obiecit, militum copias quas in vrbis præsidium aduersus Longobardorum insultus continuerat subduxit, Roma prorsus destituta. Quæ igitur Imperij Romani maiestas, quæ regiminis ratio in eo fuerit, quodq; Imperij ius sibi in

ijs quæ

ijs quæ à se abiecit Vrbibus retinuerit agno-
scere quisq; facilime potest? quinimo vt Blon
dus lib 8 primæ decadis exactè refert, cui cō-
cordāt Sabellicus Platina & alij, Gregorio Pō
tifici supra vires prouidenti aduersabatur.

Pudeat igitur Græcos viros male admini-
strati Imperij neglectæq; religionis, ac suscé-
ptæ hæresis. quando eodem tempore vna in-
ter Longobardos mulier in regno suo pace,
& religione firmando, prestantior orientali-
bus Imperatoribus comperta fuit, vnde ex-
clamari potest, ò Incompensibile Dei Iudi-
cium, quando Constātinopolitanus Patriar-
cha atq; Imperator in Dei Ecclesiam seruūq;
eius Gregorium conspirauere, quando Ra-
uennæ, & Aquileæ Antistites ea ætate in Ro-
manam Ecclesiam cornua vertere ausi sunt,
quando Elementa omnia, omnem vim in mi
serrimam Italiam effūdere visa sunt, vt Pau-
lus Diaconus lib. 3. & 4. ab omnibus approba
tus refert, quando Petri nauicula, per pelagi
profunda, super vndarum vertices enatare vi
debatur. Deus mortalium inscitiam, fragili-

tatemq; misertus, Barbarorum feritatem demulcens, aberrantem gregem in viam salutis vertit, alteriq; gregi suo vnius matronæ opera, monitisq; copulauit, Infirmiorem sexum eligens ad firmandam fidem infirmioribus, Hęc autem Theodelinda fuit Bauariæ Ducis filia singulari pietate mulier, quę à Gregorio magno Pontifice fidei firmitatem edocta, monitis scriptisq; imbuta, deinde vsu, & exercitatione in Christiana institutione firmata, quæ sui nominis significatione Deum & delinire indicat, quasi Dei delinita spiritu, Agilulphum regem, ac coniugem ab impietate ad mitiorem vitam retraxit, eo defuncto cófirmata in regno fuit, Aldoualdo filio adhuc impubere, & regni curis inepto, pace cum finitimis firmata, ad Dei religionem augẽdam animum adiecit, magnificaq; templa passim ædificauit, & instruxit opibus. Quando item Leo Imperator in Orientali plaga tolli, ab
732 oleri, atq; disperdi sanctorum figuras, simulacra, atq; etiam ossa nefario iussu conatus fuit. Suscitauit Deus in Lytprando rege Longobar-

gobar-

gobardo singularem in Diui Augustini ossa pietatem ;adeo vt Lytprandi regnum quam maxime conspicuum, ac memorabile, priusq; faciat Diui Augustini corporis translatio à Sardinia Papiam. Aedificauerat prædictus rex Insigne templum Diuo Petro in Cœlo aureo, monasterio adiecto, vbi viridaria hortiq; plantarum ordine distincti regium repræsentabant opus, sacra statutis horis duplici Sacerdotum agmine in templo fieri iussit, diuersi habitu, facie, & opibus, concordes vero canticis, & ceremoniis, pro quibus alendis latos agros Rex legauit.

In hoc itaq; templo condidit Diui Augustini corpus pius Rex, & ne facile resciri posset, quo loco corpus esset, ferunt Lytprandū tribus locis effossis, structisq; sepulchris, alibi deinde nocte paucis operi adhibitis iussisse corpus condi, omnibus simul sepulchris eadē nocte occlusis, vt certa corporis sede ignorata difficilior in æuum fieret occasio eius perquirendi, rapiendiq; 751

Quæ igitur maior Lytprandi regis deuo-

cio in diuini hominis ossa fuit, eo immanior Leonis Imperatoris impietas aduersus Diuorum imagines in Græcia efferbuit.

Vnde tanta ò lumen cordis mei, & occultorum meorum in Longobardo rege pietas? nisi quia potens es de lapidibus suscitare filios Abrahæ; & misericordi manu soles prouocare populum in eo qui non est populus, & in gente stulta irritare eum. Et iubente te nullus est tam grauis casus, nullum tam acerbum fortunæ vulnus, quod nõ tacita quę dam latentis boni comitetur necessitas.

Quare tria bona ex bellorum turbine à Longobardis facta parare visus est Deus humani generis auctor, & rector. Primum fuit, Quod Exarchus Rauennę, & Ducatus Romę qui duo magistratus Orientalis Imperatoris fuerant, annis centum septuaginta quinque, & qui sæpius in summos Pontifices, ac sacrarum ædium violationes ad Imperatoris nutũ conuersi fuerant, vterq; ab Italia Longobarda vi, ac manu disterminatus est. Nam Rauenna capta, eiusq; Exarcho fugato, Dux ille si

mul; qui ab Exarcho Romę pręficiebatur, euanuit.

Alterum bonum est; quod Longobardis plura oppida, quæ olim orientalis Imperij fuerant, suis armis capta, detinentibus, atque Pipino Rege suis similiter armis eodem iure gentium vendicante, restitutio à Longobardis facta est Pontifici, populoq; Romano.

Tertium quod tanti viri corpus Italia habeat, cuius tam præclaram diuini hominis virtutem profundo silentio Ticinum admirans, in Papiam erumpens, iure sibi commutauit nomen, & quasi oceanum doctrinæ, ac æloquentiæ excipiens, præterlabentis fluminis, sit indignatum nomen. Romaque tanto orbata patre, matrem, siccatis iam torrente voluptatis maternorum oculorum fluminibus, religiosissime custodit. Verum satis Gothorum, exterarumq; nationum gestis distracti, vel potius incursionibus fatigati, ad ea, quæ propiora videntur redeamus.

Longobardi igitur ab initio gentilitatis errore imbuti, deinde si Lytprandum paucosq;

cosq; demùs Arrianismi labe infecti; Singulis in oppidis ferme binos Episcopos, vnum Catholicum, Arrianum alterum habuerunt, quo morbo, etsi Bononia caruit, nunquam tamen ab eorum armis ocium habuit, quibus exarchatus infestus assidue fuit, vario tamen belli euentu, vna cum Flaminia in ditionem Imperatoris deuenit, quæ ab Exarcho eius administrata, Exarchatus nomen inuenit.

Paruit igitur Bononia Imperatori, quousque Aistulphus Longobardorum item Rex, Catholicus ille quidem, sed mira prolatandę ditionis libidine inflammatus, Constantino Imperatori Exarchatum eripuit. Cum enim Romanarum partium agros longe, lateq; po-
750 pulando vastasset, post triennium pulso Eutychio Exarcho Rauennam cum toto Exarchatu, in quo Bononia continebatur Imperio suo adiunxit. Qua re elatus, cum Romana aliquot oppida occupasset, ac Romam ipsam obsidione premere instituisset, repentina re perculsus, atq; ad rerum desperationem adductus Pontifex Stephanus tertius, cum

ab Imperatore Leone iam diuorum imaginibus infesto omne auxilium desperasset, ad Pipinũ Francorũ Regẽ se contulit, atq; ab eo opem aduersus nefariam Longobardi libidinem afflictis Italiæ rebus implorauit. Non defuit iustæ Pontificis petitioni Pipinus. Nã summa vsus humilitate Pontificem recepit, susceptum fouit opibus, atq; ornatissimo cõtracto exercitu in Italiam descendens fregit Longobardorum vires, ac Põtifice in Sedem suam restituto, Aistulphum oppida Pontifici reddere compulit.

Pipino indè in Gallias profecto, Aistulphus, nulla re Pontifici reddita, iterum in Romanam ditionem irrupit: Sed mox à Pipino 755
in Italiam reuerso, etiam Exarchatu est spoliatus, eoq; munere Pontifex max. est auctus. Orientalis Imperatoris postulatione reiecta, qui nimis impudenter petierat sibi à Pipino restitui Italicas prouincias, quas iam pridem sua indignitate, suaq; incuria amiserat. cui sapientissime ab eodem Pipino responsum dicitur Arma ego semel atq; iterum pro summo

mo Pontifice, Ecclesiaq; ac populo Romano cœpi, vt meo, meorumq; labore, atq; periculo hoc obsequium Deo æterno Domino nostro impenderem; quoniam igitur iure conferre in Constantinum Imperatorem debeo, quod Dei, & Pontificis nomine gero?

Dimissis itaq, Græcis Legatis, restitutio facta est Pontifici, populoq; Romano, in qua non solum capta ab Aistulpho, sed etiam ab eius antecessoribus dimissa fuerunt; quæ, omnia Blondus lib. 1. secundæ decadis Petrum Lateranensem Bibliotecarium secutus, & Sabellicus, Blondo concors prodidere.

773 Verum Pipino mortuo Aistulphi inde exemplum sequutus Desiderius ad Regnum post illius mortem euectus, exercitum ad oppida Exarchatus occupanda adduxit. Eo terrore adductus Hadrianus Pontifex Legatum ad Carolum Pipini filiũ, qui postea magnus appellatus est petitum auxilium misit. Cum de Leone Imperatore sperandum non esset, qui iam simulata cum Gregorio secundo Pontifice gratia postulauerat, vt quemadmodum

ipſe in Oriente fecerat diuotum imagines è templis in Occidente deleret. In quo ne dum Gregorium accerrimum imaginum propugnatorem inuenit, verum eam rem tota Italia vſq; adeo forti animo, atq; coſtanti repudiauit vt Rauennates propterea, & Veneti, & Bononienſes, aliæque Italicæ gẽtes ſingulari quodam ſtudio pietatis accenſæ Pontificem de Imperio Conſtantinopolitano abrogando, & nouo in Italia ſuſcitando monuerint. Quod cum Pontifex vt ĩjs temporibus alieniſſimum reieciſſet, diuino placuit conſilio, tanti filij, tanteq; dignitatis, iam in occidentali plaga emortuæ renaſcentiam, paterno, iuſtoq; Leonis tertij rugitu reſeruare.

Carolus igitur firmiſſimo cis alpes exercitu ducto, fregit Longobardi apparatus Deſideriumq; Papiam compulſum circumſedit, ac cũ oppido in poteſtatem adduxit. Quo facto, omnes è citeriore Italia Longobardi, ſe illius Imperio permiſſerunt. Italia igitur per arma recepta, Carolus omnes eius regiones, tanquam ſummus omnium arbiter pro Iu- 773

dicio suo constituit. In primis autem Romã, & Exarchatum, in quo, vt dictum est, Bononia continebatur Pontifici Romano restituit. in qua restitutione Rauenna olim tumens Imperatorum fauore, ac sede, sub Romanam ditionem, atq; Ecclesiam in quam recalcitrauerat redijt. Reliquam Longobardorum, quę fuerat ditionem, nempe regnum Italiæ sibi, idest Francorum regi adiudicauit, & Regionem, quam Longobardi reges in Aemilia, Liguria, Venetiaq; tenuerant Longobardiæ. Flaminiam quam Exarchi rexerant Romaniolæ nomine voluit appellari. scilicet, quod illa pro Longobardis, hæc ferè pro Romanis inconcussa fide stetisset. Quin
776 etiam priuatis singulas ciuitates beneficijs ornare adortus, Bononiæ liberalium artium Scholam per Longobardorum tempora intermissam restaurauit. Atq; ab hoc quidem tempore Bononienses prima ad diuitias parandas, & vrbem populo frequentandã fundamenta iecerunt. Nam postea quam restituta, atq; aucta per D. Petronium vrbs fuerat,
nullum

nullum tempus vacuum ab hostilibus incursionibus, bellicisq; detrimentis habuerant. Radagaso primum, deinde Alarico, tũ Odoacro, & Theodorico, postea Totila Romam per hanc regionem infesto cursu, tendentibus, atq; omnia Romanorum sibi resistentia oppida igne, ferroq; vastantibus; demum autem Exarchorum temporibus ab impressionibus Longobardicis nunquam quieti tantis pressi ęrumnis, in tanta tyrannorum lue prope ad interitum erant redacti. At vero exactis Longobardis, ac pace post annos 400, vniuersæ Italiæ parta, rei familiari constituẽdæ, quæ durissimis ante temporibus erat magna ex parte dilapsa, inuicta animi virtute, 108
nulla aduersitate fracta diligentius vacare cœperunt. Cum autem hæ ditiones duæ, vna Pontifici, altera Regi essent subiectæ, factũ est, vt duas, easq; inter se diuersas administrationes sint nactę; Nam Exarchatus ciuitates, vt scribit Blondus, Pontifex, Archiepiscopo, & Tribunis Rauennatibus gubernandas attribuit, regni vero Italici limites, atq; oppida

comitibus, Iudicibusq; eorum, ipsi reges Italiæ commisere runt, vnde Marchiones dicti fuere, limites enim Francico vocabulo Marchas, eorumq; Rectores Marcharum comites dixere. Qui etiam extra ordinem Legatos quosdam in prouincias maiore, quam comites, cum potestate miserunt. Ex quo vnusquisq; per se satis intelligere potest, qui ciuitatis Bononiæ status, quæq; eiusdem administratio Reipublicæ pulsis Longobardis per Carolum magnũ inducta sit. Vir certe adeo pietatis Catholicæ studiosus, ac rei militaris gloria, rerumq; gestarum magnitudine insignis, vt á Leone tertio Pontifice, ad cuius de-
801 fensionem aduersus prauam Romanorum, Longobardorumq; libidinem aduocatus accurrerat, occidentis Imperator appellari, & esse meruerit, vetere post trecentesimum vigesimum quintum annum titulo renouato, antiquæ iam omnis pietatis, ac virtutis orientalium Imperatorum obscurata gloria. Quo vita functo, Ludouicus cognomento Pius, Carolo patri regi Francorum, eidem Impera-

tori successit. qui haud quanquam à spectata patris, auiq; pietate degenerans, concessionē Romanæ ditionis, Exarchatusque Pontifici factam confirmauit, vir obsequentiore certe suorum sobole dignus, etsi enim multa præclare, liberaliter, ac sanctè gesserit, haud tamen potuit ad eandem vitæ rationem filios traducere, nam Carolus, & Ludouicus minores natu filij Imperij titulum penes fratrem Lothatium esse iniquo animo passi, bellum fratri graue intulerunt, ac maxima vtrinque 845
strage edita, Francorum, & regnum, & Imperium prope ad exitium adduxerunt. Pace quadriennio post conciliata conuenerunt, vt Lotharius cum Imperij titulo Romam, & Italiæ regnum obtineret, atq; abhoc tempore Exarchatus Pontifici ereptus, à Rege Italiæ, eodemq; Imperatore administrari est cęptus, Itaq; vt Lotharius Romæ comitem ad iura moderanda præfecit, sic Rauennæ etiam & Bononiæ præposuisse fas est existimare.

Fecit igitur Bononia Caroli magni Regis Francorum, similiterq; Caroli successorum,

& Italiæ

& Italiæ Regum Imperata, vsq; ad Carolum Crassum, qui cũ serium nihil ageret, ex otio pene contabuit; & propere facto functus, vacuam filio infanti regiam reliquit. Licet aliquando ob labentes Francorum opes in spẽ recipiendæ libertatis Bononia fuerit ingressa. Ob idq; cum Ludouicus Lotharij filius, haud ea modestiæ disciplina exercitum longe, lateq; fusum duceret, qua per pacatos amicarum ciuitatum agros ducere oportebat Bononiam progressus, à Bononiensibus attenuatas iam tum Imperatorum opes in Pontificis
850 gratiã despicere incipiẽtibus, vrbis mænibus est exclusus. Carolo Crasso inde extincto, Regnũ Italiæ ad Berengariũ Ducẽ Foroliuiẽsẽ, qui illud inuasit, est translatũ, aduersus quẽ, cum Vido Dux Spoletanus, acer illius prouinciæ emulus, insurexerit, dum ius suum tueri vterq; armis conatur, nouis ijsq; grauissimis tumultibus Italiam impleuerunt, quibus plurimum honesti ciuitatum ad dignitatem progressus sunt retardati. Regnum tamen aduersus Berengarium primum obtinuit Vido, vter-

que

que genere Longobardi, deinde varia rerum vicissitudine peruenit ad Lambertum Vidonis filium, Ludouicum Regem Prouinciæ, Berengarium, Rodulphum Ducem Burgundię, & ad Hugonem Comitem Arelatensem, vsq; ad alium Berengarium, qui Italiam cum Aldaberto filio omni per decenium edito, præ cæteris auaritiæ, superbiæ, ac crudelitatis exẽplo administrauit. Quibus malis Principes Italici conflictati, Othonem, Saxoniæ Ducẽ, Germaniæq; Regem, magnæ tum virtutis, 955
tum summæ potentiæ virum in Italiam aduocarunt, atq; eius virtute, in toleranda demũ ipsorum tyrannide magna ex parte leuati, eundem Italiæ Regem per Archiepiscopum Mediolanensem instituerunt. Deinde postero per Ioannem 12. Pontificem appellauerunt Imperatorem, ac per eum Berengarium, & Aldabertum prorsus Italia eiecerunt. Atq; hic quidem status Bononiensis ciuitatis fuit qui libertatem præcessit.

Quæ autem sub Berengariorum, ac aliorum tyrannorum dominatione Bononiensium

ſium ſtatus, atq; conditio fuerit, cum per ſe quiſque conicere posſit, non eſt cur explicare conemur, cum ſæuiſſima proculdubio exiſtimanda ſit. Quamuis tamen ſuperiorum temporum afflicta cladibus, breui tamen inſtituta ſub Imperatoribus, ſiue Italiæ regibus libertate, ampla in primis ac potens euaſit, cum ab his initijs magnos ciuitas ad opes, ac dignitatem progreſſus, & incrementa cœperit.

Redacta igitur poſt tyrannos exactos ſub
ius, ditionemq; ſuam Italia. Otho Impera-
962 tor animum ad eius ſtatum Caroli magni in-
ſtituto ordinandum intendit. Itaq; cum intelligeret, Italos, aut inſita ingeniorum ferocia, aut perpetua Tranſalpinorum Imperatorum abſentia in fide, offitioq; contineri nō poſſe, ita vt obſequium à Carolo magno inſtitutum integrè, perfectèq; præſtarent, haud vltra tetendit, ſed eorum pleroſq; liberos, tributarios vero omnes reliquit, ac libertatem quidem in eo fermè ſtatuit, vt magiſtratus, leges, iuriſdictionem, conſuetudines, vecti-

galia,

galia, societates sui iuris, atq; arbitrij habe-
rent: seruitutem in eo, vt fideles regibus es-
sent, ne vè contra ipsos arma ferent, atque vt
antiqua tributa scilicet Foderum, paratam,
& mansionaticum penderent. Quin etiam
priuatos homines præcipuis beneficijs insti-
tuit afficere, ac speciosis dignitatum titulis in
signire. Si quidem alios feudatarios, alios equi-
tes esse iussit, ac nouum in Italiam nobilitatis
genus induxit, quod totum ab Imperatoris
benignitate penderet, ex feudatarijs alij Du-
ces, alij Marchiones, quidam Comites, non-
nulli Capitanei, alij Valuasores, maiores, mi- 960
noresue appellati. Demum multis salutari-
bus editis legibus communi regni otio quo-
ad potuit, tranquilitatiq; consuluit. Itaq; tri-
plici post hæc tépora iure priuati, principesq;
vsi sunt, Romano, Longobardo, & Saliquo.
Romanum ab Occidentalibus Imperatori-
bus est conscriptum; Longobardum Longo-
di per eos annos sciuerunt, quibus Italiam
tenuerunt: Saliquum Franci instituerant, ac
deinde in Italiam inuexerant. Atq; ita alij

F Roma-

Romana, alij Longobarda, alij Saliqua lege viuere sunt professi; Idq; in publicis contractibus ineundis palam testari fuere soliti.

Quibus ex rebus intelligi potest; post victoriam, Imperiumq; Othonis ipsam totam propè esse renouatam Italiam; Hanc ergo libertatem, hęc iura, has consuetudines, vna cũ plerisq; Longobardiæ ciuitatibus, quantum intelligi potest, ciuitas Bononiensis asciuit; cumq; pro comitibus, Regijs, Consules legere Otho ciuitatibus permisisset, dum à se institutionem, quam inuestituram vocarunt, acciperent, & ipsa cõsulatum instituit, eiusq; magistratus auctoritate diu post Rempublicam gubernauit. Otho enim Frisingensis antiquus scriptor, de moribus Lombardorum
» differens ait, In ciuitatũ ordinatione, ac Rei
» publicæ conseruatione antiquorum adhuc
» Romanorum imitantur solertiam, liberta-
» tis vero adeo cupidi sunt, vt potestatis inso-
» lentiam fugiendo, consulum potius, quam
» Imperantium regantur arbitrio; & ne domi-
» nandi libidine efferantur, singulis prope an-
» nis variantur.

Cæcis tamen vsq; adeo inscitiæ tenebris obruta sunt prima hæc tempora, vt neq; per quos, neq; quo potissimũ anno hæc tanta ad dignitatem initia facta sint, nisi leuis ex ijs, quæ proximè consecuta sunt, suspitione concepta, appareat; Si igitur coniecturæ locus dandus est ex sequentibus maxime actionibus, vt in cæteris liberis ciuitatibus, sic in hac res omnis publica à principio optimatibus est commissa, eaq; commune Bononiæ appellata. Huius reipublicę tria consilia instituta, vnum quod consilium speciale dixerunt, alterum quod generale, tertium quod credentiæ; atq; in his de summa rerum omnium, quæ ad statum ciuitatis pertinerent, egerunt, & ex eorum qui in consilio adessent statuerunt. Legebantur porrò, certo in ea consilia numero, qui prudentia, virtute, ac diuitijs præstare cæteris putabantur. Ex quo Optimatiũ fuisse rempublicam videtur. Populus enim vniuersus promiscuè non nisi ad concionem vocabatur, quam illi arengum dicebant, in qua aut quæ à consilijs decreta essent, referebantur 964

tur aut obligationes suscipiebantur, aut cætera huiusmodi agebantur, quę sine suffragi js essent publicè transigenda. Atq; hic reipublicę status, multis post vt res tulit magistratuum accessionibus auctus vltra millesimum ducentesimum salutis humanæ annum pronectus est. Quo tempore altera reipublicæ species est adiuncta, quam illi populum nuncuparunt. Tumq; primum vniuersa respublica commune, populusq; Bononiæ appellata. Verum prioris reipublicæ summus magistratus erant consules, incerto in singulos annos numero, qui more Romano, & consilia conuocabant, & ad ea de republica referebant, & res capitales cognoscebant; Et si opus fuisset, bella ex consilij decreto suscepta gerebant. Hi ne multitudine negotiorum obruerentur, suos quisque judices habebant, præter quos fuere consules iustitiæ, qui priuatis litibus cognoscendis vacarunt, & Consulibus ipsis ciuitatis obtemperarunt. Consules mercatorum, & magistri artium, qui mercatoribus, & artificibus de rebus ad mercaturam,

artesq;

artesq; singulas pertinentibus ius dixerunt, atq; hæc quidem de libertate sub Othone magno instituta in tantis veterum monumentorum angustijs conijcere licet. Qui cum Italia liberata, Pontificumq; etiam Leonis 8. & 966
Ioan. 13. qui fœde à Romanis lacerabantur, dignitatem, auctoritatemq; restituisset, demum regno suo lustrando Rauennam venit, atq; ibi in maximo Episcoporum conuentu Ioan. 13. Pontifici, Rauennantium vrbem, aliaque complura superioribus Pontificibus adempta restituit. In quo eodem conuentu Clerus Bononiensis à Ioanne ex vetere Leonis 5. priuilegio omni in perpetuum tributorum, ac vectigalium quocunq; nomine pendendorum est onere liberatus. Bononienses interea studio libertatis elati maiores in dies gerere spiritus, animosq; cœpere. Itaq; priuatas insigni altitudine Turres in Vrbe ædificare nobilissimus quisque priuatæ potentiæ caus 975
sa instituit, vt se aduersus hostiles Ciuium suorum si quando existerent, impetus confirmaret. Ac ita res se habuere Bononiæ quo-
usq;

usq; Gregorius 7. Pontifex, Henricum tertiũ Imperatorem, Italiæq; Regem, ob id quia pontificia maiestate, auctoritateq; contempta dignitates vendere ecclesiasticas pergeret, ne ditus ille mos mercãdi Ecclesiasticos honores, ac commoda, qui vniuersam fere maculauit Europam, latius serperet titulo Regni Italiæ spoliauit, ac populos iurato Regi obsequio liberauit. Quo facto frequens
1076 est Italicarum ciuitatum defectio ab Imperio subsecuta. Quæ tantum virium habuit, vt propterea sint, qui putent, consules abhoc primnm tempore, quasi receptę modo libertatis vindices in ciuitatibus instituros, ac ita Bononienses eo inuitati decreto à Rege se auerterunt, & libertatem prmum amplexi nouam rempublicam ordinarunt.

Et cum Henricus Imperator se à proceribus Germaniæ deseri Põtificis auctoritatem
1077 sequutis videret, consilium in eundæ cum eo concordiæ cœpit, atq; in Italiam transgressus ad pedes Gregori j Canusium ex instituto progressi, se, presente ac probante Mathildæ

proiecit,

proiecit, ac veniam, pacemq; vltro, & petijt supplex, & impetrauit. verum mox à suis, vt ante corruptus, præclara de sententia destitit, ac temere rem ad arma deduxit, constantiq; Viduæ Mathildæ studio erga Pontificem animaduerso, oppida, ac possessiones eius inuasit, in Germaniamq; procerum dissidio redire coactus, Henricum filium ad res Italiæ tuendas misit.

Henricus adolescens bello in Lombardia continuato, cum alia egregiè gessit, tum Mathildæ exercitum collatis apud Parmam signis fugauit, ac Bononiam in ipso, vt aiunt, Victoriæ impetu occupauit. Verum Mathilda tanta tum animi, virtutisq; indole fœmina fuit, qua sexum transgressa immortalem famam sibi peperit, dispersas ex templo copias recollegit, ac multis partibus auxit, neq; ita multo post vrbem, ciuitate egregiè se gerente recuperauit, in quo bello Bononienses, cũ relicto Italiæ rege, Pontificis partes assererent, præclara multa fidei, virtutisq; suæ documenta dedere. Quod in primis non dicam

cum

cum Sigonio, obſcura adhuc Bononienſium arma nobilitauit, ſed rectius, ac verius iam barbarorum irruptione, ac longo militaris diſciplinæ interdicto, deſuetudineq; torpentia antiquo ſplendori reſtituit, Illuſtrium enim auctoritate virorum conſtat, quod per multa ante ſecula claruerant Bononienſium arma, quando Ocnus Bianorus inſignis ille, ac inclitæ famæ vir, hæc ipſa tranſpadum ferens, multas condidit ciuitates, Etruſcoſq; tãtopere iuuit, inde Bononia profectus iiſdem, pugnantis Eneæ contra Turnum rebus, illiusq; creſcenti adhuc fortunę ſummo conſuluit auxilio, non igitur obſcura extiterant adhuc illius arma, quæ alterius ſtatum tunc temporis infirmum clareſcere fecerunt.

Cum autem Vrbanus ſecundus fluctuantis Eccleſiæ gubernacula ſuſcepiſſet, Gregorij veſtigia ſequutus ardentia in Henricum dirarum fulmina pro poteſtate contorſit, Bononienſes, cum Gregorium, Victoremq; Mathilda Duce enixè tutati eſſent, eadem ad Vrbanum animorum ſtudia detulerunt, atq;

id ei

id ei honestissima Romam legatione missa significarunt. Ita enim Bononiæ in Ecclesiam, summumq; Pontificem amor cum fide indies maior pubescebat.

Quin etiam pacatis Henrici absentia rebus, sed suspensis ad summæ rei euentum animis, rem militarem in hæc vsq; tempora rudem sibi constituendam susceperunt; Vrbem quippè diuiserunt in quatuor tribus, easq; à quatuor antiquis portis Diuorum, Cassiani, Soteris, Proculi, & Rauennatæ appellarunt, ac singulis earum incolis singula templa attribuerunt, ad quæ militiæ causa vocati conuenient, Cassiani, Esaię, Proculi, & Vitalis singulisq; tribunis, singula vexilla dederunt, quęad bellum, cũ vsus posceret, deferrentur. Vnde illi sunt Vexilliferi populi appellati. Cuius diuisionis, & instituti aliquis in hunc vsq; diem vsus in republica manet. Interea, Henricus qui rebus Germaniæ constitutis, rursus, exercitum in Italiam duxerat aduerso belli euentu, ac mœrore filij in acie occisi, perturbatus transpadum traiecit exercitum,

atq; ab armis diſcedendi, ac tempori cedendi cõſilium cœpit, ea re Mathildis erecta omnia oppida ſua ciſpadum recuperauit.

Quare Vrbanus maximo, ſi Henricus Mathildam ſuperaſſet, periculo leuatus, cum ad
1095 fugandos ex Hieroſolima Saracenos populos impelleret, iterq; in Franciam ad agendũ ſuper ea re conuentum intenderet, per Lombardiam tranſiens cum ſummis ab omnibus populis, tum præcipuè à Bononienſibus eſt excultus qui ad cætera tres etiam equitum turmas ornatiſsimas, quæ illum tranſalpes deducerent, atq; inde reducerent, conceſſerunt. Itaq; ſacro apud Claramontem bello ingenti omnium gentium, regumq; fauore decreto,
1096 poſtero anno in Italiam redijt, ac nouo Romæ conuentu habito tranſmarinam expeditionem inſtituit. Quare Bononienſes frequentiſſimas cohortes ſub vexillis crucem ip
1097 ſam, quam Vrbanus donauerat, inſcriptis miſerunt, quæ vexilla cum poſt modum victricia domum eſſent relata, cum ab alijs ciuitatibus, tum præcipuè à Bononienſi pro publi-
cis

cis putantur insignibus vsurpata.

Dum autem Bononienses per hæc tempo-
ra ab externis armis quiescerent, ac priuatis 1109
adhuc vt cœperant turribus aduersus dome-
sticos, vt in liberis ciuitatibus edificandis stu
derent, Henricus 4 Imperator, & Rex viuen
te adhuc patre, qui Imperatoria dignitate sę-
pius fuerat superiorum Pontificum senten-
tijs spoliatus, Italici regni visendi, eiusq; con
stituendi cupidus in Italiam venit, ac Bono- 1111
niam pacato agmine ingressus, officijsq; om-
nibus cultus repetita superioris defectionis
memoriâ frenos sibi feroci populo imponen
dos existimauit, atq; ciuibus ipsis præ circun-
stantis exercitus terrore mussitantibus arcē
imposuit, eamq; valido præsidio confirmatā
reliquit.

Eo profecto, ac præsente armorum metu
amoto repente suum, cuiq; ingenium redijt,
vnde fremere, atq; præsidium, arcemque sibi
impositam indignari. Siccine hanc liberta- 1112
tem esse vulgo querentes, quam Carolus, &
Otho Italiæ tot cumulatam muneribus tra-

didissent? quid enim grauius iungi à Berengarijs potuisse, quam vt arx, & præsidium in Vrbem imponeretur; vt fœdum magis esset seruitutis iugum, & sęuum Longobardorum, & Berengariorum Imperium exoptandum sit? Hæc atq; eiusmodi alia in circulis à primoribus ciuitatis prolata, incredibile dictu est, quanta ad veterem repetendam libertatem cupiditate populum inflammarint.

Itaque ardentibus omnium ad pristinum decus recuperandum animis, re per principes composita, populus iisdem ducibus, à quibus erat impulsus, certo die ad arcem agmine infesto processit, atq; impetu in eam facto leui certamine inde pręsidium depulit, ac magno clamore libertatis nomine ingeminando ipsam nondum perfectè munitam à fundamentis euertit.

Arce diruta illa secunda cura animum occupauit, vt antiquas reipublicæ consuetudines reuocarent, atq; Vrbem aduersus externos impetus diligenter muniret. Quo in officio omnis est huius, ac sequentis anni opera collo.

ra cullocata, vt si Henricus, qui post excessū Mathildæ, cuius mortem vna cum vniuersa Italia Bononienses grauissimo dolore tulere negotijs Germanicis liberatus, in Italiam magnis copijs traiecturus dicebatur, exercitum ad Vrbem adduxisset, ei resisterent, & qua animi fortitudine libertatem recuperassent eadem recuperatam deffenderent.

Neq; falsus is rumor, qui de Henrici reditu increbuerat, nam proximo anno transijt in Italiam, ac multis subactis ciuitatibus, tandem ad Gubernolum in Padi ripa consedit, vt populorum, qui à se defecerant, caussas cognosceret. 1116

Ea re comperta optimum esse Bononiensis ciuitas statuit, legatos ad illum mittere, qui iram eius verbis ad tempus accommodatis lenirent, & eiusdem gratiam obsequio antiquis conditionibus fideli paratoq; pollicendo redimerent.

Missi ex consilij sententia fuere clarissimi viri, adeundi copia facta mandata ciuitatis grauissimis exposuere verbis, scilicet, vt ignosceret

sceret ciuitati, quæ caussam Dei suscepit, pontificis iura, dignitatemq; tutata est, in quo nisi eius fortasse voluntas violata esset iure gloriari liceret sed violatam non putamus si quę in Carolo, ac Othone magno integra fuit, in Henrico digno eorum successore integram, ac illibatam persistere fas sit existimare, vterque enim tantum Sedi Pontificiæ tribuit, vt alter ex Gallia, alter ex Germania, semel atque iterum ad vnam Pontificis, quæ premebatur, dignitatem subleuandam armatus accurrerit, sed id nec sola, egit Bononia, sed cũ tota Italia, ideo iure nõ ab ea tantũ pro humanitate Cæsaris expetendæ penæ, arcem subuertit, ne in communi Italiæ libertate, sola acerba seruitute premeretur, à qua pulsis Lõgobardis ab Othone liberata, ita ciuitatibus Italiæ eius nomen inuisum esse sciebat, vt ne Berengarios quidem Italicos post annos ferme ducentos ferre potuerint. Ignosceret populo in libera maximè Italiæ parte nato, & quondam populi Romani terrarum domini colono, & si libertatis amore ductus aliquid

fortasse in euertenda arce commisit, præcipua potius indulgentia, in tanta Italicarum ciuitatum alienatione, subleuaret populum Bononiensem liberum commodis eius seruientem, atq; antiqua nō abnuentem obsequia, quam eundem seruum infesto aliquo oneratum decreto, durioribus fortasse eius aliquando temporibus inhiantem habere.

In consiliū rem adhibuit Henricus, deinde siue vt humanitatis opinionē aucuparetur, siue vt belli gerendi cum potente, & parata ciuitate necessitatem vitaret, siue vt Romam ad grauiora quasi gerenda maturius perueniret, legatorum voluntati nihil abnuit.

Ita libertas antiquis conditionibus confirmata, ac tabulę Idibus Maij confectæ quarum exemplum in tabulario publico asseruatur vbi Henricus ciuibus Bononiensibus omnes iniurias, imprimis autem recentem arcis euersionem condonauit, ac eos vna cum fortunis eorum sub sua fide, tutelaq; recepit, priuilegijsq; ornauit. Cum hoc responso, atq; his tabulis ab Henrico legati profecti, lætissimū

Bono-

Bononiam de libertate, & gratia Regis nuntium retulerunt.

Quæ res vt optata magis, quam sperata in credibile memoratu est quanta voluptate animos ciuitatis affecerit, ac populum Henrico ipsi tantorum bonorum auctori conciliarit.

Ita Bononienses in dies prosperis rerum successibus elati, atq; summa Reipublicæ trã-
1120 quillitate adducti, cum omnes ad dignitatẽ, amplitudineq; vertissent cogitationes, ędes publicas, quibus adhuc caruerant consilij ha bendi causa constituere cæperunt, atq; eas postero anno absoluerunt, Idq; Palatium cõmunis vocatum ad ædem D. Ambrosij fuit, in cuius curia populi cogi concio consueuit. Vnde prospera Bononiensium fortuna vicini populi Rodiliani, Sanguinetani, & Caprilliani permoti ciuitatis consules adierunt, atq; ædificijs quibusdam Ecclesiæ, ac communi Bononiensi donatis, vt in clientelam reciperentur orarunt, & ita ex consilij sententia promiserunt consules quare hic primu-

mus ad parandam quantum ex publicis apparet commentarijs peregrè potentiam à Ciuitate gradus est factus.

Et quoniam clarior post hac fuit Bononiensium status, clarioraq; gesta, res maxime postulat, vt, sicut quæ hoc tempore reipublicæ forma, sic quæ vrbis facies, qui ciuium mores essent breuiter exponamus, vt à quibus initijs, rebus toties immutatis, per incrementa latentia, & subobscura veluti nascentis auroræ lumina, ad tantum culminis fastigiũ sit perducta, & ad presentem sit elata splendorem facile agnoscatur, cum mirum maxime videatur, quod neq; secundis, neque afflictis Romani Imperij viribus, prouinciæ alicui continuè imperitarit, in eam tamen confluentia tempora dignitatem aduexere, & ad eam amplitudinem gradum sibi, prisco Italicorum reflorescente animo, propria virtute aperuit, vt inter maximas Italiæ vrbes celebretur insignis.

Reipublicæ igitur ratio, vt dictum est, ea seruabatur. Rerum omnium summa penes

tria consilia erat collocata, Spetialæ, Generale, & Credentię, itemque penes magistratus, qui & consilijs præfuerunt, & iudicia exercuerunt, quorum omnium quotannis lectio circa Idus Decembris celebrabatur; non temerè enim, & perturbatè, sed ritè in illa superiorum seculorum ruditate, & ciuitas ordine administrata, & arma tractata fuerunt.

Atq; hæc quidem consuetudo consiliorũ eius reipublicæ fuit, quæ communis nomine insignita est. Nam populi quæ fuerit, suo loco dicetur. Magistratus porrò alij ordinarij, alij extraordinarij dicti, qui quotannis in republica creabantur, qui iidem curiæ nomine sunt appellati; Extraordinarij, qui pro re nata alicui negotio agendo præponebantur. Ordinarij fuere præcipuè Consules communis, siue eorum loco Prætor, Consules Iustitiæ, Iudices communis, Procuratores communis, Iudices appellationum &c.

Extraordinarij Legati, curatores, & Sindici.

Consules eodem modo, quo reliquos magistra-

gistratus fuisse Lectos, facile existimare licet.

Prætoris autem legendi ratio certo nume ro ex consilio speciali, & generali sorte lecto comittebatur; quibus non consentientibus ius electionis ad alios ex consilio generali, & credentiæ deuoluebatur, qui si non consensissent, suffragijs horum duorum consiliorũ res permittebatur.

Legebatur autem Prætor ex ea Vrbe, ex qua consilio placuisset, modo ne propinquus esset alicui eorum, qui legerent, neq; bona in vrbe, agrque haberet, & virtute, ac sapientia præcelleret. Lectione perfecta, & consilio renunciata, litteræ ad eum, qui lectus erat publicè mittebantur, atq; vt delatum honorem acciperet, rogabatur, & quo die vrbem inibat ingenti populi studio, atq; occursu ciuitatis excipiebatur, cui⁹ rei aliqua adhuc in republica hærent vestigia.

Prætoris autem eadem potestas, atq; Consulum erat. Itaq; quæ ciuitas consulatus legendi ius ab Imperatore acceperat, eadem etiã (vt creditur) præturæ adepta erat. Ac ita

Bononienses modò consulibus, modò prętori remplublicam pro temporum ratione committerent.

A Consulibus autem ciuibus, ad Prætoré alienigenam se contulisse videntur, vt Ciuiũ libertate abutentium gliscentia in dies certamina sedarentur, atq; vt ius sęuerius diceretur, neq; tam facile, aut gratia, aut odio cuiusquam flecteretur. Verum cum Prætores plerumq; iuris ignari essent, propterea assessores, ac Iudices legum peritos secum, primũ duos, deinde quattuor adduxerunt, per quos non Iudicia solum exercuerũt, sed etiam cõsilia, si opus fuit coegerunt, ac gladio, pileo, & sceptro ad potestatem indicãdam ornati sũt: vnde etiam vulgo potestates appellati. Præter Consules, & Prætores penes quos summa reipublicę pace, belloq; fuit. Alij etiam ordinarij magistratus rempublicam tenuere. Quorum legendorum eadem prope ratio fuit, atq; consiliorum, quæ leuiter tangere sufficiat, cum nostri non sit instituti, multa enim prætereo suscepti operis modum cogitans.

tans.

-cans. Imperium militare, aut consuli, aut prætori deferebatur, præfecturæ exercitus erant diuersæ, pedestris, equestris, & populi, & ad extremum etiam carocij. præfecti peditum, equitum, & populi à vexillo accepto vexilliferi appellati, singuli ex suis tribubus sunt delecti, cæterum ex ciuibus, alij pedestrem, alij equestrem militiam exercebant, idq; non magis sponte sua, quam Imperio magistratuum, qui ei curationi erant præpositi. Itaque cum res ordine agebatur singuli eorum, quibus aut pedestris, aut equestris militia imperata erat à suis vexilliferis, vt reipublicæ tempora poscere videbātur ducti exibant, quod si maiore apparatu res eguisset, vexilliferi populi suam quisq; tribum educebant, tumque populus exisse dicebatur. Nunquam autem ferè fiebat, vt omnes simul tribus exirent, verum modo pedites, ex vna, equites, ex altera, modo vna tribus, modo altera egrediebatur, reliquæ in vrbe ad sua gerenda negotia remanebant. Legislatorum ordinarius nō erat magistratus, sed pro vsu reipublicæ creatus, qui

qui more Atheniensium veteres leges inspe-
ctas, pro suo iudicio aut tollebant, aut corri-
gebant, aut aliarum nouarum legum accessio
ne confirmabant, queq; ipsi statuerant, ea ad
consilia prolata, & post in concione populi
recitata, atq; in volumen Iuris ciuilis, quæ ip
si adhuc statuta dicunt, redacta vim perpetuę
legis obtinebant. Atq; hæc quidem ciuitatis,
reipublicæ forma fere vsq; ad annum millesi-
mum ducentesimum quinquagesimum fuit.
Iam vero Vrbs duobus murorum ambitibus
erat cincta, vno, quo Vrbs antiquissima clau-
debatur, altero, quo noua, scilicet quæ à D. Pe
tronio fuerat communita. vltra quem subur-
bia proferebātur adeo laxa, & tectibus adeo
frequentibus, vt alterius instar Vrbis videren-
tur. Species Vrbis ea erat, quæ oppidorum
raptim, ac temere, aut conditorum, aut refe-
ctorū esse solet. Nulla in ædificiis ad rationē
diligentia, nulla ad diuturnitatem firmitas,
nulla ad aspectū pulchritudo inerat: ligneæ
maxima ex parte, aut certe ligneis columnis
fultæ, etiam nobilium domus erant, atq; ita
iup frequen-

frequentibus, quę accidebant incendijs opportunæ. Quo verò nihil præstabilius summa inter ciues concordia, summo erga rempublicam studio constricta omnia tenebantur. Nondum luxuria ciuitatem quasi à mortuis exurgentem inuaserat, vnde post auaritia, & ambitio ciuitatum omnium pernities prodiere. Mores erant ciuium simplices, & antiqua secula redolentes, verum ad seditioné potius, quã ad Imperiũ procliues, vt facile intelligeres eos superiorem magis respuere, quam alijs superiores esse studere.

Gentium dignitas, non tam ex diuitijs, quæ priuatim tum in Italia modicæ erant, quam ex virorum, aut copia, aut virtute, aut militaribus, siue equestribus ornamentis pendebant. Finitimarum ciuitatum eadem fere libertas, sed non eadem potentia omnium quod autem rerum opibus, aut populi frequẽtia vincerentur, sed administrandæ reipublicæ ratio non plane dispar. æmulatio vero dignitatis, & iuris contentio abhoc tempore aluit acerba inter se odia populorũ. Ex quo

pace

pace inter principes turbata, sæpè fiebat, vt ciuitates contempto palam ipso absentium, atq; occupatorum regum Imperio, liberius arma inter se exercerent, atq; altera alterius insidiari libertati cęperit. Finitimi autem ab Oriente erāt Imolenses, ab Occasu Mutinenses, à Meridie Florentini, & Pistorienses, à Septentrione Ferrarienses, nam Claterna oppidum inter Imolam quondam, & Bononiā situm Bononiensium armis deletum iuri eorum multis ante annis videtur accessisse. Ferrariam enim nouam Vrbem Gothorum ætate Phocas Imperator per Smaragdum exarchum muris primum muniuit. Aistulfus inde, & Desiderius Longobardi Exarchis, Pipinus, & Carolus Franci, Longobardis ademerunt, atque Romanæ Ecclesiæ vnà cum Exarchatu donarunt. multa sciens cogor omittere, ne singulaqueq; colligens rerum seriē impediar referre, quæ instituto meo potiora esse videntur.

1123 In ijs tamen Lombardiæ, & Italię perturbationibus, quæ ex grauissimo inter Pontifi-

catum,& Imperium bello exortæ sunt, quo nō Romana solū Ecclesia, sed etiā Italia tota per annos quinquaginta turbata est, lux quędam equidem clara ad amplitudinem affulsisse Bononiensium ciuitati videtur. qui præter conseruata à rege veteris libertatis, atque antiquæ gratiæ iura, breui annorum interuallo, duos ex suo corpore Pontifices Romanos iura in terris moderantes viderunt, & quod ea tempestate clari quoquè Iurisconsulti, Bulgarus, Martinus, Iacobus, & Vgo de porta Rauennatæ ciues Bononienses ius Romanum magna sui nominis celebritate, ac summa auditorum frequentia Bononiensi in Gymnasio docuerint, & primi expositiones, quas glosas vocant in illud scripserint. Ex quo aucta fuit ciuitas incredibili Iuuenum, ex toto occidente iuris Romani cognoscendi causa in Vrbem concursu, cuius tradendi quædam quasi mater erat effecta, hinc velut à Literario nido, viri cum auctoritate, & moribus, tū litteris, ac beatissima ingeni j vbertate conspicui, ad vrbes, & orbem regendum, & iura

 in pri-

in primarijs locis alibi docenda perpetuo auolarunt.

Vnde ex eo etiam illi alius decor illuxit, Quod cum Fridericus Imperator ſedatis, cõpoſitisq; nutantis iampridem Lombardiæ tũmultibus, ne quid in poſterum ſe abſente nouaretur, prouidendum ratus omnibus ciuitatibus, principibusq; conuentum ad Roncalias (non longè à Placentia locus) indixiſſet, atq; eo proceres, & magiſtratus ciuitatum omnium euocaſſet, prædictorum nobiliſſimorum ea tempeſtate quatuor Iuriſconſultorum Bononienſium Bulgarum, Martinum, Iacobum, & Vgonem, conſilio vſus Italiam conſtituit, Bononia quod nullam Imperatori iuſtę aduerſus ſe iræ cauſſam dediſſet in priſtino iure conſeruata.

Nec omittendum videtur illud eodem tẽpore ad potentiam ciuitatis augendam opportunum, quod multi præteriti belli calamitate permoti, ex Lombardiæ vrbibus Bononiam cum ſuis familijs, vt in tutum, ac quietum portum confugerunt; atq; omni humanitatis

nitatis genere habiti, etiam post confectum bellum in vrbe cum suis familijs remanserũt vnde plurimum Vrbanæ frequentiæ, & accessionis est adiectum, Quibus rebus, & aliorum populorum ad se transitionibus, & deditionibus, incredibilem sane Bononienses sibi inter vicinos pepererunt auctoritatem. crescenteq; etiam in dies Romanæ Ecclesiæ nomine, ex optimorum Pontificum virtute, ac maiestate, creuit simul multitudo virorũ religionis gratia Romam euntium, indeque redeuntium præcipue ex Gallia, Germaniaq; Galliæ finitima, quibus iter facientibus Bononiæ semper patuit, atq; hospita fuit, quare maximis aucta Bononia bonis egregiaq; erga exteros hospitalitate, ac præcipua erga omnes beneuolentia, & caritate illustrata eruditissimi, ac exteri viri testimonio bona Bononia appellari meruit, tanquam suis, alienisq; bona sua pandens, præbensq;

Felicibus igitur rerum omnium successibus pace ab Henrico impetrata, ac libertate noui priuilegij largitione firmata ad maxi-

mam dignitatem, potentiamq; profecerant Bononienses cum iterum propter Pontificiã causam aduersus Imperatorem susceptam in maxima incommoda lapsi, aliquantum instituum secundarum rerum suarum tenorem interruperunt.

1159 Hic fuit Alex. 3. priuatis necessitudinis caussis iampridem Bononiẽsibus carus, quod antequam maiores adipisceretur honores decreta Pontificia in Gymnasio exposuisset, qui cum Frederico armis non aliter, atq; cum Henrico ante Gregorius decertauit. Quibus bellorum perturbationibus Ciuitates Italiæ internis concussæ dissidiis, in duas partes diuisæ, prauis inter se certaminibus initis, ac multis fractæ cladibus ad extremum prope exitium sunt redactæ. Quocirca cum aliorũ tum Bononiensium quoque florens tentata fortuna est.

Fridericus enim cognomento Barbarussa, Sueuiç Dux, in Regem Germaniæ lectus, vir non solum ad tuenda, sed etiam ad augenda iura imperij natus, cum ad elationem, po-

tentiamq; Mediolanensium comprimendā ciues vrbe exire iussisset, vrbisq; ædificia ad solum euertisset, reuocata inde beneficiorum suorum erga Bononienses memoria, ac præsenti defectione, qua pro Alexandro cum Mediolanensibus steterant vehementius inflammatus, castra Bononiam versus mouit, eo animo, vt si Bononienses Imperium detrectarent, perinde in eos, atq; in Mediolanenses animaduerteret. 1162 Bononienses, vel quod se ad tantam belli molem sustinendam impares, atq; imparatos viderent, vel quod dirum Mediolani exitium ante oculos sibi proponerent, Friderico cedere statuerunt, atque ei obuiam Iuris consultos suos miserunt, vt se pro patria, qua erant auctoritate, & gratia apud eum quibus ipse plurimum tribuebat interponerent.

Qui ad Fridericum profecti, primo constantem ciuitatis erga illum, fidem, ac perpetuam obseruantiam proposuerunt; sumpta inde arma esse non aduersus eum, sed aduersus Victorem, idq; veteri potius necessitudi-

ni,

ni, quæ cum Alexandro deuincti erant, quam suo de tanta re iudicio esse tributum. In ambigua Pontificum causa ciuitatem idem sibi licere putasse, quod cæteris multo humilioribus licuisset, vt alterutrum eorum veneraretur, ac coleret. Hoc quando ipsi non probaretur, ne ipsos quidem tam magnificè de se sentire, vt pertinaciter eo præsertim recusante, tueri vellent. Quamobrem non esse cur infesta ciuitati signa inferret, quæ arma pro ipso, non aduersus ipsum teneret, atq; eundem aduenientem togata, non armata apertis portis excepturą esset, & omnia enixe curatura quæ ille imperaret, & quo antiquiora erga ipsum, & antecessores suos Bononiensium obsequia fuerunt, & quasi obliuioni tradita, eo potior, ac gloriosior eorum remuneratio, vel rememoratio existimabitur: cum vetusta etiam officia, perinde ac si recentia essent, præsenti animo, ac liberalitate exciperet, atque rependeret, nullaq; vnquam ætas, aut rerum mutatio, hanc sibi immensam benignitatis

gloriam adimere, aut à Bononiæ nomine diuidere poterit. Friderici iram multum, & Iurisconsultorum verba, & voluntaria hæc deditio leniit. Vt tamen aliquod victoriæ, pœnæq; rebellantibus debitæ monumentum relinqueret, muros qui antiquam Vrbem, cingentes adhuc stabant, decussit, fossamq; repleuit, & sublatis in totum consulibus, Præfectũ hominem Germanum ad iura moderanda, qui Boccius dicebatur imposuit. Inde arma ad Romaniolæ ciuitates, quæ Bononiensium auctoritate defecerant protulit. Postero anno quieta ab armis Italia fuit, verum à Præfectis Friderici immanius per auaritiam, ac libidinem tributorum nomine lacerata. Præcipue Bononiæ impositus contra omnia vetustatis exempla Germanus Præfectus grauissimæ totius ciuitatis animos vulnerauit.

Quam offensionem Boccius non solum moderatione, ac comitate imperandi non minuit, sed etiam vehementius impotentia, atq; libidine incitauit. Nam specie criminũ alios pecunia mulctare, alios vrbe deturbare,

alios morte afficere instituit, ideo in eum, sic odio incitati sunt, vt ferre non possent. Nec de erant qui publica, aut priuata stimulante causa populum in Fridericum, cuius hæc voluntate fieri arguebantur accenderent; Ferendum non esse dicentes, vt libertatis iam perducentesimum annum summo tot imperatorum beneficio confirmatæ, tanta repente iactura fiat. Age muros disiecit, fossam complanauit, quid? non ne hæc ad iram explendã satisfuerunt? etiam nouo more præfectum Germanum imposuit. His vocibus incitati pleriq; ab ijs, quos salutis reipublicæ, aut propria cura tangebat, consilia opprimendi Boccij inire cæperunt. Vnde Friderico Septembri Mense in Germaniam ad delectus haben-
1161 dos, ampliOremq; conficiendum exercitum profecto. Bononienses eo acrius ad recuperandam libertatem incubuerunt quotidianorum quippe malorum magnitudine fracti, globo facto, atq; armatis dextris in Boccium publicis in ædibus agentem inuaserunt, & frustra, se defendere conantem multis con-

fectum

fectum vulneribus è fenestris in forũ præcipitem deiecerunt.

Indeq; Consules creauere, quorum auctoritate collegium armorum est institutũ quod Lombardorum dixerunt. Huius facinoris magnitudo omnium in se Lombardię populorũ occulos, animosque conuertit, vt qui iisdem oppressi malis, non idem tamen ad ea depellenda animorum haberent. Itaq; penes Consules, qui tum quinq; fuerunt, respublica fuit, vsq; dum Fridericus, qui cũ anno 1174. animum ad vlciscendos eos, qui aduersus se coniurauerant retulisset, & vt iniuriam à Bononiensibus acceptam Boccio interfecto vindicaret; Bononienses ipsos ad accuratius omnia domi, forisq; curanda impulit, ideo cum terror, cogitatioq; animos omnium occupasset, comitia consularia longe diuersa ratione instituerunt. Nã & septem Consules, quot nunquam antea, crearunt, apud quos mansit potestas vsq; ad annum 1183. tunc enim respublica à Consulibus ad Prætorem est translata. Et cum dies indutiarum cum

Friderico pactarum adesset, suspensis de euentu rerum ciuitatum fœderatarum animis, opportunè Fridericus conuentum Constantiæ habuit, atq; ibi Henrici filij precibus fatigatus integram pacem Fœderatis ciuitatibus esset dacturus, si legatos eà de re ad se misissent, Bononienses extemplo Prætorem suum Placentiam, quo conuentus erat indictus, miserunt. Igitur Antonius Mandellus Prætor, & Rolandus Guarini, ac Mattheus Rodulphi pro Bononiensibus, cum legatis Friderici pacem certis conditionibus transegerunt, indeque Constantiam perrexere, itemq; cum Friderico, atq; Henrico præsentibus confecere, ideo in corpore Cęsarei iuris redacta pax Cõstantiæ est appellata. Inde inter Fridericum, & Bononienses maxima fuit animorum coniúctio, ita vt ipsi bello Cremonési implicito, Prendipartes Prætor auxilio expeditas Bono-
1185 niensium copias miserit, itaq; perfecto prospere bello, Fridericus tanta Bononiensium comitate illectus, paulo post lustrata Lombardia Bononiam venit, atq; antiquos ergà se ci-

se ciuium animos nactus, per Bertoldum Cãcellarium suum Fauentinos imperium detrectantes obsedit.

A Prætore indè ad Consules est reditum anno 1189. licet anno 1192. Gerardo Episcopo propter singularem virtutis, atq; æquitatis opinionem prætura fuerit delata. Qui cum proximo anno ciuitatem ita administrasset, & tantam Iustitiç, ac virtutis opiniõnem habuisset, vt boni, ac moderati rectoris exemplo esse posset, nunc demum mutato prorsus ingenio nouis studere rebus, atq; apertè plebem amplexari, & ipsos insectari optimates incæpit, vnde maximum in ciuitate turbandarum, ac ciuilium dissensionum initium est factum. Re enim animaduersa, ac sæpe in circulis agitata faciendum sibi nobilitas putauit, vt eius conatibus obuiam iret (illo itaq; inscio) consilio in Palatio conuocato Consules duodecim ciuitatis Principes declarati fuere. 1189

Gerardus huius consilij certior factus accurrit magna clientum caterua stipatus, & mi-

nitari per suos optimatibus institit, si quid extra ordinem ageretur, in quo dignitas, au-ctoritasq; sua minueretur. Quibus reipublicæ studiosus, reliquorum ipse incitator, & antesignanus, scilicet huius dignitatem, inquit, auctoritatemq; tuebimur, si ipse ciuis, si prætoris partes impleuit, qui plebem in nos concitare, atq; inueteratum reipublicæ, qua per trecentos amplius annos floruimus, solicitare statum non dubitat, vt prauum sibi ad dominationem aditum patefaciat. Inde pluribus verbis, in mores, & facta inuectus, quibus consules accensi præsenti nobilitatis auxilio ipsum reluctantem è Palatio, foroque cum suis satellitibus exegerunt, atq; infesta persecutione in episcopium cōpulerunt. Vehementi, & acri vir ingenio, eo grauius hac cōtumelia irritatus, confestim amicorū cōsilia cōuocat, atq; arma quacunq; potest ratione parat.

Id vbi sensere consules, iam vt in hostem reipublicæ se se accingunt, ac firma nobiliū, populariumq; contracta manu, ipsum se se defendere cum suis parantem aggrediuntur.

prælium atrox, & pessimi in futurum exempli committitur. Aedes Episcopij à Cõsulibus expugnantur, Gerardus sibi consulere fuga coactus, vna cum suis per cloacam ex Episcopio, ac paulo post mutata veste ne agnosceretur ex Vrbe proripuit, ita Ciuitas maximo in præsens seditionis morbo leuata.

Cæterum sequenti anno kal. Iulij s, quæ sublata videbatur seditio Gerardina recrudruit. Nam factio Prætoris, Prætorem honore, atq; vrbe deiectum dolens, principio tumultus ab altercatione sumpto, impetum in nonnullos aduersæ partis fautores fecit, gustataq; iam in se ipsos sæuiendi licentia, & tactis, pollutisq; semel cruore faucibus, non quiescere, sed dirissimo odij telo saucij, furere, omnia agitare, omnia quatere, globoque æqualium facto, in Curiam S. Ambrosij irrumpere, in ea rixa Petrus Scanabeccus dextrã amissit, Scanabeccus Ramponus Lethale vulnus accepit, ibi cecidere multi, alijq; commisso certamine in ædibus publicis ab Hieremeis occisi sunt. Quibus rebus impulsi Consules rursus

in Gerardum arma ceperunt, cuius potissimũ absentis voluntate hæc geri arbitrabantur. Is vrbe abiens cum suis Suresanum Castrum occupauerat; atq; ibi multorum se præsidio continens malum optimatibus intentabat, vni ex Consulibus id negotij datum. Qui cũ cohortibus aliquot armatis profectus Castrũ circumsedit, ac leui negotio potitus, Gerardo dimisso, iniecto igne deleuit. Id tamen prætereundum non est, quod huius propria laus illa eluxit, quòd primus titulo, Principis insignitus est, quo nunc etiam Episcopus vtitur, eũ vero ab Henrico 5. Imperatore consequutus videtur, cum anno 1191. ipsum Bononiam profectum hospitio magnificè, & comiter excepisset, ac ita appellatus iudicatur, quod ex Principibus regni, siue Imperij esset, quos rex cum cæteris ad consilia de republica adhiberet.

1199 Interea sub Consulibus, & Prætoribus manēte republica non in totum quiescebant arma Bononiensium, nam foris cum Imolensibus, Fauentinis, Mutinensibus, ac Pistoriensibus,

bus, ardebant enim incredibili iam pridem propagandi agri cupiditate Bononienses, ob id arma suscepta, ideo assiduæ finium controuersiæ armis caussam & ius tribuebãt Sed memorabile bellum illud fuit, quod pro Cesenatibus contra Ariminenses fuit susceptum. Acris tamen Cæsenatum defensio, ac magnifica de tot tamq; Longinquis populis relata 1216 victoria, ciuitatis auctoritatem incredibiliter auxit, expressaq; indubitata confessio, vt Mediolanenses Lombardiæ, sic Bononienses Romandiolæ armorum potentia Principatum tenere.

Domi vero intestinæ discordiæ cum maxima ciuitatis pernicie exarsere, ita vt aliquæ familiæ, cum veteres inter se inimicitias exercuissent stimulantibus odijs hostili more cõgressæ sint, magna vtrinque strage edita multis interfectis, ac pluribus grauissimè vulneratis; itaq; quamplures familiæ magnis propinquorum, & clientum presidijs inixè, post per 40. annos capitali inter se odio dissensere. Hęc facta sunt in pace post bellum; ac ita

pax

pax cum bello de crudelitate certauit, & vicit; illud enim prostrauit armatos, ista nudatos: bellum erat, vt qui feriebatur, si posset feriret, pax autem nō vt qui euaserat vinceret, sed vt moriens non repugnaret. Quæ enim rabies exterarum gentium, quæ sęuitia Barbarorum huic de ciuibus victoriç ciuium cōparari potest? Fluctuantem tamen veteribus discordijs ciuitatem, licet recentes exceperint dissidiorum procellæ. Gymnasij cura tamen minimè neglecta, floruisse enim hoc tēporę Bononiæ scholam, non est dubium, viuente Azone, Iurisconsulto, quo post ius ciuile renouatum nemo maiore cum laude, atq; hominum admiratione, ac Scholarium frequentia, numero ferme decem millium in ea disciplina versatus est.

Cæterum anno 1221. bellum omnium maximum est conflatum, quæ aut Ecclesia cum Imperio, aut cum finitimis ciuitas Bononiensium gesserit, vel si clades, vel erò, cęteroque allatæ, vel si ipsa malorum, quæ inde profecta sunt principia perpendantur, quæ tanta,

ac tam multa fuere, vt hæc vna perdendis Italiæ ciuitatibus, ac Tirannis inducendis viam aperuerint. Hinc enim nouæ populorum dissensiones, hinc insanæ ciuitatum factiones, hinc rerum publicarum mutationes manarunt, quas res nulla vnquam ætas sine maxima priuatarum, communiumq; fortunarum pernicie vidit.

Cur autem Pontificatus cum Imperio rursus contenderit, aut Bononienses ab Imperij auctoritate discesserint, ac bella cum finitimis renouarint, hæ causę feruntur.

Fridericus in vtriusq; Siciliæ regno multis rebus prospere gestis immodice elatus iure 1221
quodam, quod antiquitus iactabat regum Sicilię fuisse, prætentã; Episcopos per Pontificem constitutos remouere, aliosq; pro arbitrio ipse substituere, omnino sacerdotio vexando Ecclesiasticum perturbare statum instituit. Neq; Pontifici monenti, ac perperam id eum tentare docenti obtemperauit. Quam ob caussam sacra ab eo detestatione obstrictus est. Atq; hinc primæ simultatum

inter Ecclesiã, Imperiũq; origines prodierũt.

Bononienses autem Friderici in offensionem, odiumque hoc pacto etiam ob castrum Imolæ euersum inciderunt: Quare cum Fridericus, apertè cum Pontifice, & cum Ecclesia, & ijs qui Ecclesiæ partes tuebantur bellum gerere instituisset, Bononienses ipsos bellum ab eo formidantes, ad rem militarem accuratius constituendam impulit. Itaque quemadmodum antiquitus vrbem in quatuor tribus diuiserant, ac suum cuiq; vexillum attribuerant, sic agrum vniuersum in totidem partiuerũt, s. Steriæ, seu porta noua, S. Proculi, Rauennatis, ac S. Cassiani, quę nũc S. Petri dicitur. Ab hoc igitur tempore Italia
1227 in duas distrahi partes cæpta, alijs Imperij, alijs Ecclesiæ auctoritatem sequentibus, quorum Guelphi hi, Gibellini illi vocati, quę factiones per multos annos Italiam tenuere, atq; ad vltimum exitium redegere. Hæc nomina ex Germania, vt aiunt traducta, paucis ante annis in Etruria, post hoc tempus in Lõbardia, Romaniola, & Marchia celebrari sũt cæpta.

cæpta. Neq; vero solum aliæ Ciuitates Imperatorem, aliæ Pontificem sequutæ infestis inter se armis decertarunt, sed in ipsis etiam vrbibus eo furoris, ac vesaniæ processerunt, vt alij Imperatori, alij Ecclesiæ studerent, atq; se inter se pellere vrbibus, & spoliare bonis inexpiabili stimulante odio niterentur.

Cæterum anno 1228. Vberto Vicecomite Prætore contra ipsum, ac totam nobilitatē penes quos respublica erat, ob Mancicoli Romaniolæ Castri amissionem maxima populi in Vrbe seditio, duce Iosepho Tusco mutandæ reipublicæ, ac populi instituendi initium fuit. Populum autem appellarunt rempublicam in populi potestate positam, cui pręesse voluere pręfectum populi, Antianos, Consules mercatorum, & magistros collegiorum. Antianos quidem in vrbibus Italiæ institutos scribit D. Thomas Aquinas, vt præsidio essent plebeis, perinde ac Romæ fuere Tribuni. Hæc autem popularis respublica, suis & ipsa consilijs est sustentata, quæ Præfectus, & Antiani sunt moderati, vt illa

superiora Prætores, Iudicesq; Prætorum. An-
1244 tiani vero viginti quatuor ex tribubus singu-
lis seni creati sunt. Horum Antianorum, vt
etiam Consulum mercatorum, & magistro-
rum Collegiorũ in hunc vsq; diem vsus in re-
publica manet. Ac ita ex seditione maxima
reipublicę mutatio consecuta est. Sub qua ta-
mẽ prospere arma tractata fuere, tunc.n satis
constat Octauiano Vbaldino Lombardiæ
Legato, ac Philippo Vgone Prætore, antiquæ
studiorum egregie à Bononiensibus cultorũ
gloriæ hunc haud quaquam spernendum re-
centis decoris titulum adiectum fuisse, scili-
cet Romaniolam fælicibus Bononiensium
armis esse receptam, ac sequenti anno 1249.
bello Mutinensi Hencio, potentissimo rege,
atq; Friderici Imperatoris filio capto, alio-
rumq; equitum Illustrium manu, ac peditum
turba, bello maximo, ac periculoso, aut cla-
dem maiorem illatam, aut victoriam insi-
gniorem partam non esse. Res autem ita ge-
sta est. Hencius Bononiensium expeditione
comperta, qui educto carrocio exierant, atq;
cum

cum ingēti copiarum apparatu recta adScultemnam flumen contenderant, socij s omnibus assumptis cum Regiensibus, ac firmo Germanorum exercitu citato agmine Mutinam venit, sperans se in tempore ad flumen occurrere posse, atq; ibi saltem Bononiensibus trâsitum impedire. Verum coniectura fefellit. Nam eodem tempore, quo ille Mutinam accessit, Bononienses ad Scultemnam peruenerunt, amnemq; trai jcere instituerunt. Qua re audita, nullam ille sibi moram interponendam putauit, quin extemplo accurreret, ac, si posset, in tranando flumine occupatos inuaderet. statimq; Mutinensium agmine præcedente aduersus eos egressus est. ad fossam igitur altam, (quatuor millia passuum longe á Mutina torrens, milleq; à Ponte D. Ambrosij) quanquam accelerans, vix cum suo exercitu occurrit Bononiensibus Hencius, atque vt erat ira feruidus, & ætate, naturaq; ferox, continuo prælium commisit. pugnatum est vtrinq; acriter, pugnaq; variante victoria vsq; ad noctem perducta. Tandem Hencij, ac

Mu-

Mutinensium pars fuso, fugato, ac prorsus profligato exercitu cessit: paucis Syluæ, atq; vrbs ipsa præfugium fuit: Pleriq; in acie aut cæsi sunt, aut capti. inter cæteros tamen qui plurimum Bononiensium virtutem, atque hanc victoriam illustrauit, rex Hencius cum ducentis suorum capitur, & Bosius Douaria Cremonensium princeps; Nam Vido Sessius Regiensium caput, cum temere per noctem fuga arrepta vsq; ad Nosocomium S. Lazari peruenisset, incaute equo in cloacam inpulso ibi est suffocatus. Gerardus Pius, & Thomasinus Gorzanus Mutinẽses equites Illustres ad Canale Mutinæ inditionem venerunt.

Ita vt Octauianus, ac Philippus re prospere gesta domum redeuntes, ciuitate obuiam effusa, victoriamque insignem gratulante, ac nobilium captiuorum ingentem numerũ admirante, insigni triumpho, ac veterũ seculorũ triũphis propè equali vrbem inierint, inter captiuos eminebat Rex Hencius dignitate sua, ętate, ac forma cõspiciendus, nundum enim vigessimum quintum ætatis,

annum attingebat, & specie oris, ac forma corporis omnes superabat, ex quo in maxima ciuitatis lętitia, misericordia quoq; plerosq; afflictæ præcellentis iuuenis fortunæ quę dam tangebat. Rex enim, ac reliqui captiui in custodias conditi. Consilio inde habito, lege sanctum est, ne Rex vnquam dimitteretur, sed vsq; ad exitũ vitę in custodia publico, ac regio sumptu aleretur, ideo nec minæ, nec nec preces Friderico Imperatori, ac patri pro filij redemptione profuerunt. Et vt tanti beneficij se gratos Deo ostenderent per annos quinq; die festo S. Augustini centum corbes frumenti virginibus Augustinianis præberẽtur, dies enim quo tam præclara parta victoria est, erat diuo Augustino sacer. non illi qui contra flantes hęreticorum ventos, ardore fidei, ac doctrinę perstitit, & inter summos fidei Catholicæ Doctores connumeratur, & primas obtinet, & vniuersus orbis celebrat, et exaltat, & qui eius scriptis doctè, & prudenter Sanctam, Catholicamq; communiuit Ecclesiam, populumque fidelem tanta eloquij

suaui-

suauitate docuit, vt lac, & mel vndiq; affluere cernatur, qua lectores adeo captiuos reddit, vt semper ad lectionem alliciat, & nunquam defessos reddat. non inquam illi, sed ei qui tanto nomine dignus, Anglis Gregorij primi iussu Euangelium nuntiauit.

Aucta inde est anno 1255. Ricardo Villa Prætore nouo magistratu respublica, placuit enim, vt quemadmodum reipublicæ optimatum, quam commune vocabant, præerat Prætor, sic popularem, quam populum nominabant moderaretur Præfectus, qui multis ante annis in Iosepho Tusco institutus postea fuerat intermissus. Is vulgo Capitaneus populi nuncupatus est. Ex consilij auctoritate lectus est Iordanus Lucinus, nec deinde ab hoc magistratu creando cessatum est. Partitaq; inter Prætorem, ac Præfectum, ita reipublicæ munera, vt Prætor Iurisdictionem vrbanam haberet, & consilijs cōmunis præesset, Præfectus foris quidem bella administraret, ac domi populi consilia gubernaret, & res cum Antianis agendas communicaret.

nicaret. Interea publicis quoq; operibus vacarunt Bononienses, ac Pontem nouum super Rhenum amnem lateritium in via Aemilia Romanæ nimirum opus magnificentiæ extrui curarunt, qui in hodiernum vsq; diem manens, sua longitudine, & firmitate insigne prætereuntibus præbet spectaculum, & quãuis Rhenus interdum fremat, spumans minarum plenus, atq; intumescat, pontemq; elidere vndarum impulsu tentet, solers tamen Ciuitas sua industria tumescentem aquam ita coercet, vt pons iam adeptum sua firmitate fluminis imperium, eadem firmitate sustineat. 1257

Verum vt sunt res humanæ, secundus iste, florensue Bononiensium status, non diu perdurauit. Nam hoc tempore longa quadam malorum serie ciuitas ipsa domesticis magis, quàm peregrinis agitata bellorum motibus, quasi ad interitum prolapsa, semetipsam penè perdidit. Perniciosa fuere bella extrinsecus inuecta, sed longe perniciosiora quæ domi in visceribus ipsis exorta.

Clarissimæ enim ciuitates quæ externis viribus vinci nequiuere, suis tamen armis confectæ, facile corruerunt. Ita enim Romani Imperij gloria hac vna re concidit, nec vlla alia.

Potita igitur Aemiliæ dominio Bononia, gloriabunda, ac nimia prosperitate elata, neque domi, neq; foris quiescere posse videbatur. Ideo ægreferens noua quædam in Adriatico mari vectigalia fuisse imposita, legemq; mari dictam, triennio fere cum Venetis varia fortuna decertauit, ita vt quadraginta millia pugnatorum aliquando in Castris haberet. sed superati demum Bononienses ea lege pacē acceperunt, vt diruto castello quod in ostio padi construxerant, quarundam rerum liberam eductionem haberent, ostiorū padi custodia Veneto dimissa. Cōuentiones in Ducali Palatio Venetijs per Corradum notarium peractæ fuerunt. Sed infelicius sequenti anno domi inter ciues ipsos decertatum est. Vniuersa enim ferē ciuitas in Ghelfos, ac Gibellinos diuisa, hostilibus congres-

sionibus ita per duos menses semeptisam la- 1274
cerauit, vt nil aliud quam acerbum belli si-
mulacrum, prostrataq;, ac sepulta sanguine
corpora per omnes ciuitatis vias inspiceren-
tur. præualentibusq; Ghelfis, constans opi-
nio est, quod ex Gibellinis exules facti sint
virorum plusquam quindecim millia, quo-
rum primores præsertim Lambertatij, & Asi-
nelli, & multæ aliæ familiæ cum à Foroliuien-
sibus fuissent exceptæ, ducto à nostris in Fo-
roliuienses exercitu, erruptione ab illis vali
da Bononiensium exulum ope facta, octo
millia amiserunt, quorum maior pars truci-
data est. Tuncq; Aemiliæ dominium, perdi-
derunt Bononienses, primaq; omnium Cer-
uia, maximum Bononiæ Vectigal ex sale so-
lita præbere, Venetis se permisit. Quæ om-
nia Blondus lib. 8. secundæ decadis refert, v
quẽ secutus est Pius 2. Pont. Max. in abbreu.
ad eundem, asserentes pariter, eodem tempo-
re post fractas apud Foroliuium Bononien-
sium, Florentinorumq; copias quod Ciuita-
tes Aemiliæ, ac Bononia ipsa modico tribu-

eo sub imperatore liberè degebant. non prætereuntes etiam Regem Hencium de quo supra per hos dies senio confectum in carcere Bononię obijsse. Mala hęc maioribus nostris illata, vel à seipsis comparata recésere, ac silétio nō pertransire, iustum videtur, vt simul eorū caussæ appareāt, ne illiusmodi deceptionis errore capta posteritas pręceps ruat, nā malorum caussas scire, & earum quasi antecessiones mente colligere, summæ prudentię est.

Infelici itaq; rerum statu, ac præteritis cladibus attonita ciuitate, quid aliud restabat, nisi vt cunctabundę pendenti, ac titubanti Bononiæ illa inet tempestate, quæ putabatur aduersa, succureret Deus.

Quare ne tantis Ghelforum, ac Gibellinorum malis consumeretur ciuitas vniuersa, in varias sententias inclinátibus adhuc ciuium
1278 animis, tandem decretum est vt legati ad Nicolaum 3. mitterentur.

Hunc primum, vt odia, ac seditiones inter ciues exortas in perpetuam pacem, ac optimum regimen conuerterent Bononienses

M patro-

patrocinium, ac eius fidem implorantes adiere. Quos cum recepisset Pontifex legatos dimisit, additis litteris officij plenis, ac gratias agentibus quòd tantum Romanæ Ecclesiæ confiderent. Itaq; Latino Frangipani Cardinali Ostiensi ex sorore nepoti tunc Etruriam administrante imposuit, vt id pacis inter commune Bononiæ, Hieremeosq;, ac Lambertatios conciliandæ consilium non ommitteret, ac tranquillam ciuitatem statueret. Quod idem Bertoldus Orsinus eiusdem Pontificis ex Fratre Nepos, Flaminiæ, ac Bononiæ Præfectus curare iussus est. extant literæ prædictę in Biblioteca Vaticani tom. maior. nu. 214. At non multo post discedente Legato, solus permansit Orsinus, cuius tamen potestas Prætorum auctoritatem non superauit. Quod forte sopitas Bononiensium discordias excitauit. maximis igitur dissensionibus adhuc iactati ciues, varijs editis pugnis præualentes Ghelfi, vna cum tota Ciuitate iam diuturnis fessa seditionibus Bonifacium Octauū acerrimè cum Gibellinis dissentientem inuoca- 1297

runt;

unt, quippe qui tunc sperarent gratioso Pontificis fauore dominandi libidinem, præsertim contra Gibellinos in Patria fouere. Illos æquis auribus audiuit Pontifex; qui licet Bononiæ administrandæ parum cupidus minus libertatem diminuit nullo neq; Prætore, neq; Legato existente, tamen in eorundem, ac Ferrariæ Marchionem componendis litibus multum diligens præstantissimè egit. verum cum ad turbandum ciuitatis statũ vrgentiora euenerint, à suscepta deliberatione recesserunt Bononiẽses. Clemente enim v. Pontifice in Galliam profecto, Pontificiaq; sede, ac aula illo traducta, plereq; Ciuitates Italię varios miscere tumultos cęperunt, præcipuè verò Bononien-

1311 ses immatura Pontificis absentia inuitati veteribus factionum studijs instauratis se se ab Imperio Ecclesiæ, quod nuper amplexi fuerant remouerunt, ac libertatis studio rapti, veterem communis, & populi rempublicã renouarunt. Verum quæ ad immutandum de-

1316 nuo ciuitatis statum pertinuerunt, hæc fuerunt Ioannes 22. Pontifex, qui Clemen-

ti V.

ri V. fuerat ſuffectus infeſta iam pridem popu lorum defectione accenſus, vt Ciuitates Italię ad antiquum Eccleſiæ obſequuium reuocaret. Bertrandum de Podieto Cardinalem Oſtenſẽ Legatum in Italiam miſit exercitu ornatiſſimo attributo, quo vim facere Imperium detrectantibus poſſet. Eum vero vbi poſtero anno aduentare compertum eſt, Bononienſes, Nonis Februarij cum Caroccio egregiè inſtructo clero, atq; Epiſcopo obuiam ex vrbe effuſi, magno omnium ſtudio receperunt, ac mox conſilio populi habito vrbis illi Imperium tradiderunt. Bertrandus autem vrbe aduerſus hoſtes mœnibus confirmata ad impetum 1330 populi coercendum, Arcem ad portam Galeriæ condidit, atq; inde ciuitatem pro arbitratu ſuo gerere inſtitit.

At anno 1334. ciuitatis ſtatus de integro perturbatus eſt. Quippe nobiles quidam immodica Bertrandi pati imperia nequeũtes, mẽſe Martio quæſita occaſione tumultum in vrbe ingentem populi inclamando identidem nomine concitauerunt, cuius metu Bertrandus

exteritus intra arcem se inclusit. Ea re comperta Florentini Episcopum suum, cum lecta equitum manu auxilio summisserunt, qui cum permittentibus Bononiensibus ad custodiam arcis receptus à Bertrando fuisset, auctor ei fuit, vt vrbem quam tueri non posset, vltro relinqueret, atq; ita illo cedente, arcem Bononiensibus tradidit, ac Bertrãdum incolumem Florentiam vsq; cum omnibus rebus suis deduxit. Illo profecto Bononienses arcem in ceruices impositam euerterunt, & rempublicam popularem restituerunt. Ea tamen diu vti nesciuere. populus enim magnarum, quas libertas alebat, discordiarum pertęsus, dominatum vrbis Thadæo Pepulo commisit. Bertrandi Legati expulsionem Ioannes Pontifex indignissime tulerat: verum vlcisci, proxima morte præreptus, nequiuerat. Quare Benedictus 12. successor eius officij id esse sui arbitratus sequenti anno Principes ciuitatis, nominatimq; Thadęum ipsum eo nomine coram se adesse præcepit, atq; vbi auctoritati suæ non paruit, ad Ecclesiastica tela conuersus diuina ciuitati

1337 (margin, beside "tas alebat")

1338 (margin, beside "esse præcepit")

uitati officia interdixit, ac non nisi post septé menses spe aliqua compositionis oblata restituit. Sequens tamen annus in rebus cum Pontifice componendis frustra consumptus est. Tandem postero, qui fuit 1340. cum conditiones aliquando conuenissent, Beltraminus Parauicinus Mediolanensis Episcopus Comensis 6. idus Augusti Legatus ab eo venit, ac comiter ab omnibus acceptus, ad prędicatores diuertit. Postridie vero compositionis conditionibus recitatis, nomine Pontificis Vrbis Possessioné atq; Imperium Thadæo ex Populi sententia remittente recepit, ac per aliquot dies eam administrauit, quibus transactis, ipsum Thadæũ nomine Pontificis, vrbis Vicarium in trienniũ declarauit. Vnde Ioannes Pepulus, qui anno 1347. Thadæum patrem dominantem exceperat, infestis Clementis 6. Pontificis armis oppressus, triennio post vrbis Imperium tenere se posse diffisus, Ioannis Vicecomiti, Archiepiscopo Mediolanensi, ipso imprimis approbante populo tradidit: qui postero anno Ioannem Vicecomitem cognomento Aulegium 1450

vrbis gubernatorem imposuit, Ioannem Archiepiscopum Maphæus Vicecomes, Maphæu Bernabos in ipso Bononiæ Imperio excepit, ab vtroq; tamen Ioannes Aulegius ita defecit, vt cuius Vrbis vicariam præfecturam susceperat, eius liberum sibi Imperium vindicarit. Sed concepta non diu illi spes artisit, multa cogitante mortali, & alio ea Deo vertente. Berna
1359 bos enim ferendum non arbitrans, bellum ei grauissimum pro recuperanda Bononia mouit. Posteo Egidius Carilla Hispanus Cardinalis ab Innoc. 6. Pontifice Legatus in Italiã ad eos, quæ desciuerant ciuitates ad offitium redigendas profectus, Romaniola in potestatem adducta Bononiæ imminebat.

Quod vt sensit Aulegius, de Imperio suo solicitus, atq; animo longe à suis auersus, vrbem ei præmio composito tradidit. Quippe 19.
1360 kalend. Februarias tumultu graui in vrbe conflato repente ex arce vexilla Ecclesiæ, ac Egidij protulit; atque Idib. Martij Petrum Nicolaum Farnesium exercitus Pontificij Ducem recepit.

Egi-

Egidius inde die S. Simonis carroccio obuiã misso honorificè ab occurrente ciuitate acceptus Vrbem introiuit, ac Basilica S. Petri, quã ex more adierat egregiè munerata, nomine Ecclesiæ possessionem iniuit; eamq; per multos post annos rectè administrauit. Præcipuè autem eius ope Bononienses, Bernabouem Vicecomitem dominatum vrbis repetentem propulsant, cum enim bellum cum Bernaboue initum excepisset, tantaui, tantaq; constantia gessit, vt postero anno 12. kal. Iulias pridie [illegible] volentis populi armis adiutus exercitum eius dissipauit, ac prope deleuit. Ea pugna ad ædem S. Rufilli primo ab vrbe lapide est pugnata, quare rei bene gestæ memoria adhuc seruatur. 1361

Ita vsq; ad annum 1376. maxima tamen perturbatione peruentum est; nam Bernabos agro Bononiensi latè vastato, licet inde pacẽ cum Bononiensibus fecerit, tamen sequentibus annis nouum bellum violata pace Bononiæ intulit. Vnde Gregorius 11. Pontifex cõmunione, & omni dignitate priuauit. Quare Florentini, cum Bernaboue aduersus Roma- 1364

nam Ecclesiam foederati ad Bononienses scri-
pserunt, se omnes Ecclesiae Ciuitates in socie-
tatem accepturos, easq; suis opibus defensuros
si studium libertatis professae fuissent, atq;, vt
ipsi, pro insigni publico nomen LIBERTATIS tu-
lissent. Sin minus, se illos loco hostium habitu-
ros, belloq; eos persecuturos. Hac denuntia-
tione accepta Bononienses legatos ad Grego-
rium auxilium postulatum miserunt, qui sine
vllo effectu redierunt. Quare cum ipsi, neq; se,
neq; Gulielmum S. Angeli Cardinalem Lega-
tum ad tantos sustinendos hostes pecunia mi-
litibusq; satis instructos viderent, sequenti an-
1376 no, tumultu per quosdam nobiles excitato, le-
gatum ipsum vrbe egredi coegerunt, ac repu-
blica instituta, nouum statum instituunt, quem
statum libertatis vocarunt, 12. Antianos, &
Vexilliferum Iustitiae creauerunt. Quare ac-
cepta Gregorius subito exercitum ad recupe-
randam Bononiam misit, ac mox ipse cum to-
ta aula in Italiam remigrauit, ac proximo an-
no pace petentibus Bononiensibus reddita
vrbem ipsam recepit.

Reditus

Reditus in Italiam Pontificius omnes populorum defectiones compresisse, seditiones restinxisse, ac plane Italiam diuturnis bellorũ agitatam fluctibus pacasse imperpetuum putatabatur, cum præter opinionem omnium noua dissidiorum materia est oblata, nempe insigne, ac perniciosissimum illud schisma, quod permultos post annos Ecclesiam, atq; Italiam fatigauit. Nam Vrbanus 6. Neapolitanus v. Idus Aprilis creatus, & Clemens VII. 13. kal. Octobris eidem obiectus in duas omnino partes Ecclesiam distraxerunt, ex quibus Bononienses cum tota Italia Vrbanum, vt verum Pontificem, dominumq; complexi sunt. Quare non quieuere mutationes. Nam Bononienses à Florentinis impulsi 6. nonas octobris prętento Schismate, quod in Ecclesia versabatur, iterum se se fœderatis applicuerunt ac liberos se non hostes Ecclesiæ præseferentes, statum libertatis redintegrarunt, numumq; aureum percusserunt, in quo ab vno latere Leonem vexillum libertatis tenentem, cum litteris BONONIA DOCET; & ab altero imaginem cum nomine 1378 1380

mine S. Petri finxerunt. Quod vt Vrbanus audiuit, ægre admodum tulit. Clemens autem aduersatius eius, vt eos ab Vrbano prorsus auerteret, oratorem illico misit, ostendens, se vrbis vicariatum ei liberè permissurum, si se Pontificem recepissent, cui responderunt, se in ducto-ritate, quem primum coluissent persistere velle; donec de vero Pontifice iudicatum fuisset. Quod responsum adeo gratum Vrbanus habuit, vt eis comitatum Imolę per Philippum
1406 Episcopum assignarit. Verum Ioannes Bentiuolus senior, dissensione ciuium libertate vti nescientium inuitatus, oblatum à populo nomen conseruatoris Iustitiæ, ac libertatis assumpsit; atq; ita opibus amicæ factionis subnixus facile sibi ciuitatis Imperium vendicauit. Postero Ioanne ab aduersa factione in Vrbe capto, atq; occiso, Io. Galeatius Dux *Mediolani*, qui interim ab exulibus, de industria aduocatus, castra mœnibus applicuerat, in Vrbem receptus, & 4. kal. Iulias dominus acclamatus est. Sed paulo post moriens Ioanni Mariæ ditionem reliquit. Qua re accepta Bonifatius IX.

Pon-

Pontifex, qui Vrbano VI. mortuo fuerat suffe ctus, indignè ferés Bononiéses, neq; libere age re, neq; Ecclesiæ obtéperare, sequenti anno ad Vrbem recipiendam exercitum instructissi mum misit; qui ad mœnia progressus, leui cer tamine edito, facile à populo est receptus. Quod vt ille audiuit, extemplo Balthasarem Cossam Cardinalem S. Eustachij, qui legati nomine ciuitatem regeret, destinauit; is tertio nonas Semptembris eam ingressus, post per septennium pro iudicio suo tractauit. Arco mitijs inde subrogando Pontifici Bononiæ ha bitis XVI. kal. Iunij, ipse Balthasar Legatus creatur, & Ioannes 23. appellatur. Is per Vrbé equo insidens, ac stipem spargens, Illustri Car dinalium comitatu stipatus incessit, atque in Palatium reuersus, Legatum Bononiæ Henri cum Cardinalem Neapolis declarauit. Inde VIII. kal. in gradibus S. Petronij coronatus Vr bem iterum eques lustrauit. Demum pridie 1410 kal. Aprilis relicto in Vrbe Legato Romam discessit. Cæterum Ioanne Vrbe profecto, ac præsenti metu eius amoto Plebs Bononiensis

ex

ex opificibus, atq; artificibus constituta tumultum temerè concitauit, atque legato Palatio pulso, dominatum vrbis inuasit. Nobiles autem perniciosis intacti consiliis plebem in Imperio esse animo iniquo ferentes, conspirationem inter se, eo qui insecutus est anno fecerũt, ac nouo tumultu conflato dominatum illi eripuerunt, eumq; Pontifici reddiderunt, isq; tũc Cardinalem Fliscum Legatum misit: qui pridie kal. Nouembris 1412. iniuit. Verum à noua reipublicæ mutatione incepit annus 1416. Bentiuoli enim ac Caneruli, Ciues tum in vrbe opibus eccellentes, simulatq; Ioanni Pontifici abdicato neminem suffectum propter dissidium Cardinalium cognouerunt, pridie nonas Ianuarij impetum in Palatium cum parata factione fecerunt, ac Legato exacto statum populi reduxerunt. Quod ægre ferens Martinus V. qui inde in Constantiensi concilio Pontifex fuerat declaratus, priorem erga Bononienses animum immutauit, & cuius ciuitatis certo se tributo contentum fore à principio ostenderat, eius integrum Imperium postulauit.

stulauit, ac Nicol. Albergato Bon. Episc. Oratori ad se à ciuitate Florētia pro rerū cōpositione misso tātū abfuit, vt quidquam ex ijs, quæ petebantur concesserit, vt ipsum etiam reuocatum sacris ciuitati interdicere iusserit. Quo mandato exhausto Nicolaus, vbi se animos offendisse ciuium sensit, vrbe secessit. Martinus autem cum per legatum vrbem recipere minime potuisset, exercitu ad eam oppugnandam immisso 12. kal. Augusti 1421. ad obsequium reuocauit. Indeq; Gabriel Condulmerius Martini Legatus vrbem iniuit. Anno autem 1428. Canetuli ciuitatem ab auctoritate Ecclesiæ pulso legato iterum auocarunt, statumq; libertatis instaurarunt, illi incommodo maturè occurrere properans, Nicolaus Episcopus, penè in ipso tumultu populari occubuit. Qua re accepta Martinus adeo ira exarsit, vt ciuitati sacra interdixerit, bellumque redintegrarit. Magistratus autem ciuitatis Centum, & Plebem oppida bello illi opportuna futura recipere cupientes, Nicolaum ad se venire, vt abeuntem reddere cogerent, imperarunt. Ille

vero re pro diuisa, indignitate, periculoq; permo
tus, ex eo oppido discessit. Liberum tamen vr-
bis dominatum deposcens Martinus, nunquam
adeptus est, licet q; tertium in Bononienses intu-
lerit bellum. Quo ipsi irritati Monasterium
S. Michaelis, licet optimè ædificatum, ne in po
testatem hostium perueniret inflammauerunt,
atq; Oliuetanos intra mœnia receperunt. Eu-
genius autem 4. Pontifex Martino mortuo
subrogatus optatam Bononiensibus pacem
reddidit, atq; æquis conditionibus vrbem re-
cepit. Integrum tamen vrbis dominatum non
obtinuit nisi post septem annos, quam Cane-
1435 tuli à Martino ciuitatem auerterant. Itaq; pro-
ximo, Florentia, vbi diu Roma pulsus manse-
rat, Bononiam benignè ab omnibus acceptus
migrauit, atq; in die Assumptionis Sacra in Ba
silica S. Petronij fecit, & post etiam In illis ibi
Sigismundo Imperatori mortuo persolutis Fer-
rariam ad Concilium abijt.

Verum in breui mutatio secuta, nam Popu-
lus à Præfectis Pontificis male habitus, pristi-
num libertatis statum instaurauit, sequenti ve

eo comperto vicinos Principes occulte aduersus se cum Pontifice coniurare, Nicolaum Picininum, Philippi Mariae Mediolani Praefectum, libertatis custodem, atq; vrbis gubernatorem asciuit: qui Vicarium suum Franciscu filium misit, quem cum Populus comprehendisset Praefecturam vrbis superbè, atq; impotéter ita gerere, vt omnibus appareret, ipsu, haud dubiè ad tyrannidem aspirare, Pridie Assumptionis Aloysium Vermium Ducis item Mediolani Praefectum qui cum infesto exercitu ad Nicolaum in Marchiam transiens ad Castrum S. Georgij sederat, valida impressione facta terga dare coegit, ob id laetitia elatus populus, per triduum meritas Deo gratias egit, ac pompam, & oblationem annuā ad oratorium Sanctae Mariae in Monte instituit.

Inde Francisco cum captiuis suis viris nobilibus permutato, Galeriae arcem recepit, ac solo aequauit, statumq; libertati restituit.

Nicolao tamen v. Pontifice sedente ciuitas tertio Idus Iuni j 1447. missis Romam Legatis insignibus libertatis retentis pacem tandem

eum Pontifice confirmauit, & se Ecclesiæ fidele obsequium præbituram iurauit, de quo nulla publicæ gratulationis officia fuere omissa. Fluctuantibus tamen adhuc ob præteritas dissensiones ciuium animis, ingentes contentionum procellæ exortæ; dispari affectuum motu certabatur, vim aduersam venti augebat maximus exulantium ciuium numerus, vndeq; grauia facinora, etiam in Ecclesiasticos perpetrata: ob id læso Sum. Pontificis animo, ac de coertione cogitanti, misere Magistratus, ac Senatores Ludouicum Bentiuolum spectatæ prudentiæ, ac probitatis virum ad animũ Pontificis leniendum, qui profectus mirifica comitate, nedum omnem vlciscendi voluntatem ex Pontificia maiestate deleuit, verum eius animum ita sibi deuinxit: vt sacri gladij munere, quo Reges, ac Summi Principes exornari solent fuerit decoratus, ac comitatus honore insignitus. Quietæ inde res Bononiæ fuere, donec Iulius 2. Pontifex Ioannem Bentiuolum armis exegit altius, quam capere priuati ciuis fortuna posset, auctoritatis sibi fastigium ascis-

asciscentem, cuius extraordinariæ potentiæ principium fuit, quia Paulus 2. Pontifex eidē Ioanni Bentiuolo homini post mortem Sancti Patruelis, & tutoris sui longe in ciuitate opibus, clientelisq; præstanti, honoris, atq; amplitudinis causa concessit, vt semper in magistratu, collegis licet variantibus, permaneret, quo factum est, vt Iulianus à Ruuere tunc Episcopus Bononiensis, Centum cum tota familia commigraret, quod Ioannem Bentiuolum, iā tum ferre non posset elatè nimis in Vrbe Ecclesię se gerentem. Quare vbi primum Deus, dicto Iuliano sub nomine Iulij 2. dedit iura Christianorum populo ex sede celsissima moderari. anno 1506. XII. kal. Septembris, vt erat altissimo animo præditus, Romæ frequenti Senatu denunciauit, se omni ope sua Bononia exturbare Ioannem Bentiuolum decreuisse, vt qui iura publica vsurpasset ac maiores spiritus, quam pro modo priuati hominis in ciuitate Ecclesię gereret; nisi Romam veniens sese totum auctoritati, atq; arbitrio Pontificio permisisset. Qua sententia à Patribus ap-

probata, mox idibus Septembris coram se adesse hominem iussit. Quod ille facere detrectauit. Quare mense Octobri cum instructis copijs ad Vrbem quæ non dedebatur, oppugnandam accessit, ac Gallorum copias Mediolano in societatem belli vocauit. Ioannes autem, vt se vndique premi sine vlla opportuni spe subsidij vidit, ad resistendum impar Calendis Nouembris cũ tota familia cessit Solito infeliciq; eorum euentu, qui magnorum principum aura elati honoribus, primatuq; funguntur, leui enim rerum motu aura in procellam versa, à sedibus dei jciũtur. Sequẽti die coacto Senatu, primoribusq. Ciuitatis, quidnam eorum statu agendum esset consultum fuit. Præclara Iulij virtus, amorq; patriæ impulit, principatum de quo toties armis decertatum erat, eidem armato deferre, quod & quiescenti spõte, obtulissent. Oratores itaq; ad Pontificem misere, pacemque ac patrocinium obtenta à censuris absolutione petiere. Hoc nuntio lætus Pontifex statim Cardinalem S. Petri ad Vincula Legatum misit, ac Cardinalẽ de Roano,

ſio, qui auctoritate Apoſtolica Interdictum, ac cenſuras, ciues abſoluendo polleret. Intérim Ciues, in tanto concuſſæ ciuitatis motu animo non imminuti, verum ex ſola virtute præſidia quærentes, Gallorum copijs pace compoſita non acquieſcentibus, ſed de vaſtatione, ac præda cogitãtib⁹, ciuitatẽ oppreſsã eſſe iniquo animo ſuſtinẽtes, canale Rheni inter Portam S. Felicis, ac Sarragoziæ præterlabente obſtructo, caſtris, impedimentisque aquarum inundatione obrutis, Gallos ipſos iam impreſſioni ad murum aduentantes fœde, miſereque expulerunt; ac ſenatu, qui de præſtando illis victu iam deliberauerat, à regimine ſummoto, viginti ciues elegerunt, qui Ciuitatem aduerſus exteros, & domeſticos perturbatores vſque ad Iulij Pontificis aduentum vice Senatorum tuerentur; inter quos Nicolaus Dulcinus gentilicius meus (liceat ſine affectu teſtimonium reddere virtuti) honoris ſuas tulit partes; familiæ enim ſplendorem non minus proprijs adauxit virtutibus, quàm nobilitati ſedem antiqua attinente documen-

cumenta. Itaque Iulius victor die Sancti Martini triumphali pompa Vrbem iniuit, omnibus Cardinalibus, imprimisq; Ferrerio Episcopo comitante stipatus, ac procerum omniu liberalibus officijs; atq; vniuersæ obuiam effusę ciuitatis excultus, ac Basilica S. Petri de more visitata in Palatium adijt. Indeq; Ciuitatem, Senatorum numero ad quadragenos adaucto, ita constituit, vt populo Bononiensi nequaquam pœnitendus extiterit; eius enim inuicta, admirandaq; prorsus animi magnitudo, præter armorum gloriam, restituturumq; amplissimæ maiestatis, fœdè anteà conculcatæ, obscuratęq; scelere Tyrannorum decus, pacis etiam artibus nobilitata est. Bentiuoli autem amissionem Bononiæ ægre ferentes, sequenti anno illam se armis recipere velle varijs editis certaminibus iactarūt. Sed rumore illo peruulgato, Ioannes Stephanus Ferrerius Eps. trepidanti populo auctor fuit, vt gratias Deo ageret, atq; in festo S. Petronij omnes reliquias ad eius Basilicam ad excitandam populi religionem deportaret. Sæpe tamen hi, sic temporibus

bus ciuitas assiduis belli terroribus afflictata est, Annibale Bentiuolo castra cum Gallis in agro metante, atq; omnia infesta circunquaque habente. Cum autem is quinto kal. Nouembris vsq; ad mœnia peruolasset, Franciscus Alidosius Cardinalis monuit, vt per vnũ diem ciuitas Deum pro salute publica obsecraret, atq; imaginem Beatæ Virginis cum sanctorũ capitibus gereret. Quin etiã signa duodecim Apostolorũ argentea lata sunt, quæ Iulius secum habebat. Ita precatione concepta Bentiuoli à mœnibus discesserunt. Verum 13. kal. Iunias Annibal Bentiuolus ex castris vltro ab amicis Porta S. Felicis refracta vocatus ad Vrbem accessit, & sine vlla contentione recepit.

1510

1511

Franciscus vero Cardinalis Papiensis Episcopus, & Legatus, cum ea amissa Rauennam se ad Iulium anxius retulisset, 10. kal. Iunijs in via à Duce Vrbinate belli præfecto, Iulij fratris filio, est interfectus. Acerbo hoc casu perculsus Pontifex, amissæq; Bononiæ dolore exestuans Romam discessit. Ac Idibus Iulias exercitum ad recuperandam Bononiam misit, diuq;

sit,diuq;acriter Hispanorum vsus auxilijs oppugnauit.quo bello omnes Ecclesiæ, atq; monasteria omnia extra vrbem sita ; aut prorsus, aut magna ex parte vastata sunt. Vrbs tamen ipsa ne hostili furore quateretur, ne ve vnius factionis crimen, vniuersę ciuitati militaret ad pęnam, protectionis suæ singulare munus Deipara Virgo mirabiliter aperuit,eludens in-
1512 signè hostium machinamentum,quo Hispani Vrbem obsidentes sub muro Baracani suffoderant puluere tormentario indito, nam & si cuniculum admoto igne conceperit, non tamen naturali vaporis impetu murum poiecit, vel labefecit, vt spe nitebantur,licet ad portentosam eleuationem valde succreuerit, exercituum oculis aditu patefacto.Ex quo aucta religio ciuitatis erga Imaginem Beatæ Virginis ibi depictam, Oratorio ad omnè magnificentiam exornato, in hunc vsq; diem maxima Bononiensium pietate colitur. ac ita tumultibus bellicis fatigata ciuitas, vltimam tandem Dei, ac Beatissimæ Virginis beneficio quietem est consecuta.

Vnde

Vnde exclamari grati animi studio potest
Felix Bononiæ conditio, quæ arcem accersiuit
è cœlis, qua in terris munita, fideli populo
immota permaneret pacis iucunditas, ideo
non in angusta muri parte coarctatur, sed to-
tam circumplectitur ciuitatem, fixoque in-
ter portarum spatia pede, stat pro ciuibus vi-
gilans propugnatrix, vt clausis bello premen-
te ostijs, diuina è porta Cœli pateant auxilia,
nec salutaris deest cohors, non militum valla-
ta agmine, sed Angelorum firmata præsidio;
non enim assistenti Reginę Angelorum, An-
gelicæ possũt deesse excubiæ, vt intactus ager,
stetq; inuicta Ciuitas etiam regijs cincta le-
gionibus. Sequenti enim anno tertio Idus Iu-
nias Annibal, ex quo se vltra sustinere non
potuit iterum Vrbem reliquit. Ita possessione
eius à Iulio pridie Idus sine vlla hostili calami-
tate recepta, Achilles Crassus 8. kal. Augusti vr-
bẽ solenni Episc. pompa iniuit, primaq; sacra
confecit, atq; instaurata orientali aula, quam
Galli, qui à Bentiuolis aduocati vrbis præsidio
erant, in episcopio hospitantes inflamauerant

ſimulq; Eccleſia conſtituta Romam diſceſſit, ac proximo anno morti Iulij Pōtificis, & Leoni x. comitijs adfuit.

Hic tandem prætereundi non ſunt duo regij congreſſus, quibus ciuitas maxime illuſtrata fuit. Primus quo Leo x. vrbem hanc inſigni colloquio cum Franciſco Franciæ regi ibi conſtituto nobilitauit: ad quod cuncta prope
1513 Italia conuolauit v. Idus Decembris Leo pompa Pōtificia inijt. iij. Franciſcus regia. Is poſtridie rem diuinam in baſilica S. Petri audiuit, ac biduo poſt Leoni ſacra in baſilica S. Petronij apparatiſſime facienti operam dedit. poſtero Sepulchrum S Dominici, & ſanctas Prædicatorum reliquias viſitauit, atq; in Palatium reuerſus omnes ſcrofulis laborantes regia, eaq; antiqua auctoritatē ſignando, præcipuo Dei beneficio pleroſq; ſanauit. Secundus nobilis congreſſus inter Clem. 7. Pont. & Carolum v. Cæ-
1529 ſarē eſt indictus, ad pacē inter ſe præſenti dextre pignore ſanciendam, & Carolum inſignibus Auguſtalibus honeſtandum. Quæ res vt in vulgus emanauit, vix dici poteſt, quot ex omnibus

ribus terrarum partibus mortalium in hanc vrbem attraxerit, insita omnibus cupiditate videndi congredientes duos potentissimos terrarum principes, mutua sibi post diuturnas simultates officia amicè præstãtes. 9. kal. Octob. Clemens vrbem inijt, ingenti rerum apparatu à ciuitate receptus, ac Nonis Nouembris Carolum maiore cum togatorum comitatu, militumq; ingressum, atq; ad se adorandum accedentem de more pro gradibus S. Petronij sedens excepit. Inde sequenti millesimo quingentesimo trigesimo in die S. Matthiæ ipsum 1530
Imperatorem Augustum imposita in basilica S. Petronij Augustali corona magna populi gratulatione appellauit.

Ab hoc tempore pacatis rebus, sedatisque tot procellarum fluctibus, qui per multa retro tempora Felsineum nomen, ciuili, ac externa rabie prope ad interitũ sæuissime exagitarant, ciuitas vsa est Republica in hunc vsq; diem insigni æquitate Principum, & moderatione ciuium tranquilla, simulq; manca libertas à tenebrosa potentiæ sede depulsa, meliore fato,

vel potius secreto diuini ordinis iudicio in re-
cto, claroq; libertatis throno tuta conquiescit.
Ex quo templa, ac Monasteria omnia magni-
ficentiore opere instaurata, atq; vrbs tota in-
gentia ad opes, & dignitatem accepit, omni-
1590 bus florentibus pacis artibus incrementa. Id so-
lum anno 1590. noui in republica contigit,
tiam Sixtus V. Pontifex senatorum numerum
ad quinquaginta adauxit. In qua reipublicæ
forma, & senatorum numero decori, ac splen-
dori huius venerandæ matris semper vigilan-
tium, sub sanctissimis Pontificibus, in sancto
matris Ecclesiæ nido tuti plumescimus, & alas
charitatis alimento sanæ fidei, studia, artes, bo
1625 naque omnia Illæso virtutum Vrbani Octaui
candore nutrimus, in velamento alarum Dei-
paræ Dominæ nostræ sperantes, quam à Felici
excubiarum colle iugiter prospicientem, viá-
que à semita mortis ad vitam dirigentem, sup-
pliciter exoramus, vt firmam illam diuinæ mē-
tis incomprehensibilem bonitatem, cuius le-
gibus in æuo stantibus, motus instabilis re-
rum mutabilium perturbatus esse non sinitur,

fre-

frenisq;circumeuntium ſeculorum ſemper ad ſimilitudinem ſtabilitatis reuocatur, materna pro nobis obſecret pietate, ne huius mundi tenebrę, anguſtusque carcer ſuam nobis faciant delectationem, ſed muniti armis lucis quæramus regna æternitatis, & claris pietatis artibus aditum nobis aperiamus in Cœlum, vt à glorioſa feliciq; vrbe, quæ ſcientiarum ſtudio maximè creuit, ad glorioſiſſimam, feliciſſimamque Dei ciuitatem in Verbo clarè videntem omnia, læti tranſeamus, & militantis Eccleſiæ preſſurę, in cœleſtes euadant triumphos.

FINIS.

INDEX

A

B

a Chri-

Qui

Vnde

H

I

Lyipran-

Ro-

pag.	lin.	Errata	Correcta
11	13	tumultus	tumultus
18	17	attandem	ac tandem
	22	diepta	dirpta
21	13	ect issimis	lectissimis
22	18	ita sitquod	Ita sit vt quod
29	14	æloquentiæ	eloquentiæ
	21	propioria	propiora
33	1	diuotum	diuorum
42	2	dq;	idq;
43	19	optimatium	optimatum
	20	respublicam	respublica
50	10	populis,tum	populis honoribus
62	19	refectoru	refectorum
69	14	cędere	cedere
72	1	instituis	institit
73	7	occulos	oculos
	9	discecit.	difiecit
74	6	dacturus	daturus
98	13	ad eos	ad eas
112	10	eiu	eius

Alia exprimente, ac currente prælo irrepta per se corriget benignus Lector, meisq; ignoscet, meliori namq; iudicio cuncta subijcio, reprehendenda enim & ipse reprehend[illegible], vnde mecum aget qui censorio, ac veriori stylo denotabit.